

LUND UNIVERSITY

Mesolitiska gropar i Sverige: en analys av mesolitiska gropars möjliga funktioner och betydelser

Elna Arvidsson
Handledare: Åsa Berggren
Kandidatuppsats, ARKK04
Arkeologi
Institutionen för arkeologi
och antikens historia
Lunds universitet, HT23

Förord:

Tack till Andreas Svensson som generöst bidrog med ännu opublicerat arkeologiskt material som utgör del av analysmaterialet för denna uppsats. Tack till min kära studiegrupp för stöd, diskussioner, alla snacks och trevliga pluggstunder. Jag vill också säga ett stort tack till min handledare Åsa Berggren för alla bra råd, idéer och all hjälp under skrivandet av denna uppsats. Nu blir det gropar!

Abstract:

This study investigates Mesolithic pits in Sweden with a focus on their possible functions and meanings. Pits from four Mesolithic sites are explored and analysed. The pits are studied and compared on factors such as placement, contents and size. A practice theory perspective is used in analysing the possible social and cultural meanings of the pits. Different sequences of actions related to the pits are analysed such as the pit digging, usage and the infilling of the pits, in order to understand the possible functions and meanings. The analysis show variability in the size and the contents of the pits. Further, pit digging is in some cases understood as possibly meaningful and differentiated between pits of different sizes. Other aspects of meanings of the pits that are discussed are marking of place, practical meanings and possible norms relating to pit digging, usage and infilling of the pits.

Innehållsförteckning

1. Introduktion.....	1
1.1 Bakgrund och problemformulering	1
1.2 Syfte.....	2
1.2.1 Frågeställningar	2
1.3 Begrepp.....	2
1.3.1 Grop.....	2
1.3.2 Fyndfattighet.....	3
1.3.3 Sociala och kulturella strukturer.....	3
1.4 Forskningsbakgrund.....	3
1.4.1 Neolitisk gropforskning.....	3
1.4.2 Mesolitisk gropforskning.....	4
1.4.3 Gropar på svenska mesolitiska boplatser	5
1.5 Teori.....	6
1.5.1 Handlingar och embodiment	6
1.5.2 Placering och spatial organisation.....	8
1.5.3 Structured deposition.....	10
1.6 Material och metod.....	12
1.6.1 Urval och avgränsning.....	12
1.6.2 Ljungaviken, Sölvesborg 74.....	13
1.6.3 Greive-Rammsjö, lokal 15.....	14
1.6.4 Knutstorp, RAÄ107.....	14
1.6.5 Tanum, RAÄ 548	15
1.6.6 Metod.....	15
1.6.7 Källkritik.....	17
2. Analys.....	17
2.1 Materialredovisning.....	17
2.1.1 Ljungaviken, Sölvesborg 74.....	18
2.1.2 Greive-Rammsjö, lokal 15.....	19
2.1.3 Knutstorp, RAÄ17.....	20
2.1.4 Tanum, RAÄ 548	20
2.2 Jämförelse.....	21
2.2.1 Groparnas placering.....	21
2.2.2 Groparnas storlek.....	22
2.2.3 Groparnas innehåll.....	24
2.3 Tolkning av groparna genom handlingssekvenser	26
2.3.1 Grävande.....	26
2.3.2 Användande.....	29
2.3.3 Igenfyllande/ övergivande	32
3. Diskussion och slutsatser	34
4. Sammanfattning	36
5. Litteraturlista	38
6. Bilagor	41

1. Introduktion

1.1 Bakgrund och problemformulering

Gropar och gropdepositioner är ett relativt välstuderat neolitiskt fenomen som har gett insikt i bland annat social organisation, spatial organisation och ritual. Blinkhorn, Lawton-Matthews och Warren (2017) beskriver att studiet av neolitiska gropar har bidragit med förståelse för många neolitiska aktiviteter där ibland bosättning, deponering och territoriell markering/markering av plats (s. 214). Diskursen kring neolitiska gropar och gropdepositioner tenderar att fokusera på sociala aspekter såsom ritual, symbolik och meningsskapande (Garrow 2012; Blinkhorn, Lawton-Matthews & Warren 2017). När det kommer till diskursen om mesolitiska gropar och gropdepositioner ser den något annorlunda ut. Noble, Christie och Philip (2016) beskriver att analyser av mesolitiska gropar ofta är “[..] restricted to considerations of subsistence and settlement evidence.” (s.172). Således tas inte alltid andra aspekter i akt såsom vad gropar kan säga om exempelvis sociala strukturer i diskussioner om mesolitiska gropar. I flertalet artiklar där mesolitiska gropar sammanställs och diskuteras lyfts främst de möjliga praktiska funktionerna av gropar exempelvis avfallsgropar och förvaringsgropar, alternativt sägs de ha ”oklar” funktion. Men det finns också diskussioner gällande mesolitiska gropar fokuserade på sociala aspekter likt ritual och gropdeponering (Murray, Murray & Fraser 2009; Blinkhorn, Lawton-Matthews & Warren 2017). Dessa diskussioner är dock inte lika vanliga gällande mesolitiska gropar som de är om neolitiska. Detta kan till viss del bero på att det neolitiska materialet är större och mer omfattande men det verkar inte vara den enda anledningen. Det som ständigt återkommer i texter som behandlar mesolitiska gropar är diskussioner om bristen på dokumentation och kunskap. Grøn och Bicho (2021) beskriver hur anläggningar, exempelvis gropar, på mesolitiska platser ofta har förbisetts eller inte upptäckt (s. 160). Vidare återkommer det i flertalet artiklar, som behandlar mesolitiska gropar, uppmaningar till arkeologer att studera fenomenet ytterligare och öka kunskapen om gropars potentiella funktioner och betydelser (Noble, Christie & Philip 2016; Blinkhorn, Lawton-Matthews & Warren 2017; Gehlen et al. 2020; Achard-Corompt et al. 2021). Fokus för denna uppsats kommer att vara både på hur gropars funktionella aspekter kan förstås och de möjliga sociala och kulturella faktorerna kopplade till gropar, gropgrävning och användning under mesolitikum i Sverige.

1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att studera mesolitiska gropar i Sverige för att förhoppningsvis kunna bidra med ytterligare kunskap om deras potentiella funktioner och betydelser. Det är inte bara de potentiella funktionella aspekterna av mesolitiska gropar som är av intresse utan också de möjliga sociala och kulturella aspekterna. Genom att utforska handlingar relaterade till gropar kan förståelse för hur deras funktioner kan tolkas och vilka möjliga aktiviteter som kan kopplas till dem uppkomma. Insikter i sociala strukturer såsom normer eller ritualer och därmed groparnas eventuella betydelser kan förhoppningsvis också närmas på detta sätt. Flera aspekter av gropar kommer att studeras bland annat grävandet, användandet och igenfyllandet för att försöka förstå hur deras möjliga funktion kan tydas och eventuell social och kulturell betydelse. Fokus i denna uppsats kommer att ligga på mesolitiska gropar i Sverige då de inte är välutforskade.

1.2.1 Frågeställningar

Hur kan funktioner av de utvalda mesolitiska groparna i denna studie tolkas och till vilken grad kan det tillgängliga materialet bidra till tolkningarna?

Vilka typer av aktiviteter kan ha pågått kopplade till groparna?

Hur kan sociala och kulturella betydelser av gropar förstås utifrån aspekter såsom grävande, placering, innehåll, storlek, användning och igenfyllning?

1.3 Begrepp

Nedan kommer några begrepp som används i uppsatsen förklaras och definieras.

1.3.1 Grop

I begreppet grop kan egentligen alla nedgrävningar inkluderas från gravar till grophärdar. I denna uppsats kommer dock inte alla typer av gropar att diskuteras. Groparna av intresse i denna studie är gropar som inte tydligt kan definieras i kategorier likt gravar, grophärdar eller stolphål. Alla gropar i denna uppsats har märkts ut som bara ”grop” i de arkeologiska

rapporterna och har således otydlig funktion, dock diskuteras i vissa fall potentiella funktioner av groparna i de arkeologiska rapporterna och dessa diskussioner kommer också att lyftas.

1.3.2 Fyndfattighet

Begreppet fyndfattighet kommer i denna uppsats främst att syfta på gropar med låg koncentration av artefakter och ekofakter vid utgrävningstillfället. Begreppen fyndfattigt och fyndrikt är kontextuellt betingade och definitionen varierar således mellan olika platser. Gropar belägna på olika platser i denna studie har varierande mängd fynd och kan ses vara olika fyndrika i sin individuella kontext. En annan viktig aspekt angående begreppet är att en grop kan ha haft innehåll som inte har bevarats exempelvis organiskt material och därför vara fyndfattig vid utgrävningstillfället.

1.3.3 Sociala och kulturella strukturer

Begreppen sociala och kulturella strukturer syftar i denna uppsats på olika praktiker och normer. Normer kan handa om exempelvis städning, mathantering, boplotsorganisation eller ritualer. Sociala och kulturella strukturer kan komma både från vardagliga handlingar såväl som ritualiserade handlingar och är del i att skapa betydelse och mening. Struktur ses ur ett handlingsteoretiskt perspektiv och därmed uppkomma och reproduceras via mänskliga handlingar.

1.4 Forskningsbakgrund

I denna del kommer en kort forskningsbakgrund för att introducera forskningsfältet. Först kommer en överblick över neolitisk gropforskning, där delar av den mesolitiska gropforskningen kan ses ta avstamp. Efter detta kommer en översikt över den mesolitiska gropforskningen. Den befintliga mesolitiska gropforskningen är inte gjord på ett svenskt material så därför kommer några exempel på mesolitisk gropforskning från andra delar av Europa att presenteras. Det finns forskning på mesolitiska boplatser med gropar i Sverige, men där står inte groparna i fokus. Ett urval av gropar från svenska mesolitiska boplatser och deras tolkningar kommer dock presenteras.

1.4.1 Neolitisk gropforskning

Den neolitiska gropforskningen är generellt mer utbredd än den mesolitiska. Forskningen tenderar att ha fokus på både rituella och icke-rituella deponeringar. I en bok av Anderson-Whymark och Thomas (2012) sammanställs ett antal artiklar, från ett seminarium av the Neolithic Studies Group, som handlar om neolitiska gropar och främst gropdepositioner. Många av artiklarna behandlar gropdepositioner där aktiviteter och handlingar relaterade till själva deponeringen diskuteras. Vidare diskuteras olika mönster i gropars placering och kronologiska skillnader i gropdeponeringar (Anderson-Whymark & Thomas 2012). En annan studie av Baczkowski (2019) diskuteras en tidigneolitisk grop från England där olika typer av deponeringar syns och många av artefakterna tycks ha genomgått olika processer före själva deponeringen i gropen (s. 391). Innehållet i gropen har medvetet valts ut, bearbetats och lagts ner och gropens placering har valts med omsorg (Baczkowski 2019, s. 393). Han beskriver att “[...] the objects deposited within the pits are a microcosm of the Early Neolithic worldview [...]” (Baczkowski 2019, s. 393). Här tolkas gropar ge insikter i den neolitiska världsbilden. Vidare fokuserar delar av den neolitiska gropforskningen på begreppet *structured deposition* (se 1.5.3 nedan för definition) och hur gropdepositioner kan tolkas på en skala från mycket formaliserade till lågt formaliserade. Berggren (2015) presenterar exempel på neolitiska gropar med olika grad av formella deponeringar. Gropdepositionerna tolkas komma från olika typer av handlingar där några visar på en högre grad av struktur och formalisering. När deponeringen visar på högre grad av struktur tyder det på ritualiserade eller differentierade handlingar (Berggren 2015, s. 28). Genom studier av neolitiska gropdepositioner kommer förståelse för handlingar relaterade till både ritualitet och vardag. Stora delar av den neolitiska gropforskningen tycks fokusera på gropdepositioner (gropens innehåll) och aktiviteter och handlingar relaterade till själva deponeringen. Detta skiljer sig från den mesolitiska gropforskningen.

1.4.2 Mesolitisk gropforskning

I Europa är den mesolitiska gropforskningen mer utbredd än i Sverige. Några länder där gropforskningen är pågående är Tyskland (Gehlen et al. 2020), Frankrike (Acharh-Corompt et al. 2021), Skottland (Noble, Christie & Philip 2016), Irland och England (Blinkhorn, Lawton-Matthews & Warren 2017). Delar av denna forskning har handlat om att sammanställa mesolitiska gropar och deras potentiella funktioner. Gehlen et al. (2020) har gjort en sammanställning av mesolitiska gropar i Tyskland och identifierat 11 typer och mönster av gropar. Några nämnvärda är spår av byggnadsstrukturer, ansamlingar av gropar inom boplatser, ansamlingar av gropar utanför boplatser, skräp/förvaring och större oklara gropar (Gehlen et al.

2020, s. 245). Liknande forskning har utförts av Blinkhorn, Lawton-Matthews och Warren (2017) där gropar på Irland och i England har sammanställts. I identifieringen av en grop är bland annat fyllning, innehåll och form av intresse (Blinkhorn, Lawton -Matthews & Warren 2017, s. 215–218). De funktioner av gropar som identifierades var någon form av begravningsgrop, avfallsgrop, förvaringsgrop och gropar med möjligt avsiktlig deponering (Blinkhorn, Lawton -Matthews & Warren 2017, s. 215–218).

Achard-Corompt et al. (2021) beskriver flertalet mesolitiska gropar från norra Frankrike och kommer till slutsatsen att många av groparna antagligen kan kopplas till förvaring. Vidare diskuterar de också möjligheten att gropar kan vara kopplade till jakt (Achard-Corompt et al. 2021, s. 200). Den stora slutsatsen från Achard-Corompt et al. (2021) är att gropar och deras varierande funktioner visar på större komplexitet i sociala strukturer och på boplatser under mesolitikum än vad som tidigare påträffats (s. 201). De menar att identifieringen av många stora mesolitiska gropar på flertalet boplatser i norra Frankrike ger nya insikter i den mesolitiska sociala organisationen. Storleken på de gropar som hittats visar på en typ av mesolitisk territoriell markering, som inte har setts i norra Frankrike tidigare, och tecken på mer stabila bosättningar (Achard-Corompt et al. 2021, s. 201). Således kan gropforskningen sägas ha gett insikter i sociala och kulturella aspekter av mesolitikum i norra Frankrike. Ytterligare en diskussion om mesolitiska gropar förs av Noble, Christie och Philip (2016). De beskriver ett antal stora gropar från Skottland där vissa är väldigt fyndfattiga och kan endast ¹⁴C-dateras (Noble, Christie & Philip s. 180). Groparna som beskrivs innehåller varierande antal fynd och vissa tycks visa på avsiktliga depositioner. Vidare diskuterar Noble, Christie och Philip (2016) hur även fyndfattiga mesolitiska gropar bör dateras och undersökas då de också kan ge insikter i gropgrävning och gropdepositioner (s. 179). De menar att datering av fyndfattiga gropar skulle kunna ” [...] add a challenge to the interpretive frameworks that centre on the importance of artefact deposition.” (Noble, Christie & Philip 2016, s. 179). Detta kan tyda på att det inte bara är innehållet i gropar som är av intresse och som kan öka förståelsen för förhistorien, utan även gropen i sig. Den mesolitiska gropforskningen har ett fokus på att sammanställa mesolitiska gropar och deras potentiella funktioner. Gropdeponeringar är också av intresse inom den mesolitiska gropforskningen och i vissa fall även gropen i sig.

1.4.3 Gropar på svenska mesolitiska boplatser

Under en utgrävning i Norge Sunnansund återfanns ett antal mesolitiskt daterade gropar. En av dessa fick mycket uppmärksamhet då stora mängder fiskben hittades i den. Denna anläggning

tolkades som en fermenteringsgrop/ränna för fisk (Kjällquist, Emilsson & Boethius 2014, s. 101). Vidare tolkas mesolitiska gropar på denna plats som kokgropar alternativt endast grop. Ytterligare mesolitiskt daterade gropar har hittats i Norge Nordansund. Dessa gropar har tolkats som kokgropar eller bara gropar (Fendin, Ericson & Persson 2014). Fler mesolitiskt daterade gropar påträffades i Plittorp, där tolkas de som kokgropar och gropar (Hagberg 2017, s. 65). En annan tolkning av en mesolitisk grop i Sverige kommer från Falkenström (2009). Här diskuteras gropar med yxdeponeringar och avslag från yxtillverkning som har påträffats i norra Bohuslän. Dessa gropar har fyllts igen, sedan har det eldats ovanpå dem och avslag har strötts över (Falkenström 2009, s. 20–21). Groparna från norra Bohuslän har tolkats som tecken på ett rituellt övergivande av en plats. Dessa exempel lyfts fram för att ge en bild av hur gropar på mesolitiska platser i Sverige har tolkats.

1.5 Teori

Nedan presenteras de teoretiska perspektiv och de hypoteser som ligger till grund för uppsatsens analys och metod.

1.5.1 Handlingar och embodiment

Denna uppsats kommer till stor del utgå från ett handlingsteoretiskt perspektiv för att tolka eventuella betydelser och funktioner av groparna. Enligt Hodder (1995) skapar och reproducerar alla typer av handlingar idéer och strukturer oavsett vilka handlingar det rör sig om vore de vardagliga eller ekonomiska (s. 25). Han menar att meningsskapande strukturer finns i alla handlingar och delar av livet (Hodder 1995, s. 25). Mänskliga handlingar kan ses skapa, reproducera och förändra sociala strukturer och uttryckas genom materiell kultur. Berggren och Nilsson Stutz (2010) beskriver att materiell kultur och arkeologiskt material kan ses som materialiserade handlingar (s. 27). Förhistoriska människors handlingar har således lämnat materiella spår i olika former som sedan kan studeras. Om det arkeologiska materialet kan tolkas som materialiserade handlingar borde gropar också kunna göra det. De olika handlingssekvenserna relaterade till groparna såsom grävandet, användandet och den möjliga igenfyllningen kan ge insikter i vad som pågått kopplat till groparna och groparnas möjliga betydelser. Gropar kommer i denna uppsats förstås utifrån mänskliga handlingar och ses som materialiserade handlingar. Handlingar kan också ge insikter i mesolitiska normer. En diskussion av Blinkhorn och Little (2018) är intressant här. De skriver att användandet av

mesolitiska gropar oftast inte går att koppla till ” [...] grand expressions of cosmology [...]” utan främst ger insikter vad som ansågs vara rätt sätt att agera (Blinkhorn & Little 2018, s. 413). Såsom normer om vad som läggs ner i en grop och ifall gropen fylls igen eller inte. Vidare beskrivs handlingen att placera artefakter i gropar som ett sätt att få dem att försvinna, oavsett om gropen sedan fylls igen eller inte (Blinkhorn och Little 2018, s. 413–14). Gropar ses här som anläggningar i landskapet med betydelser, oavsett om de är rituella, symboliska eller funktionella. Genom att studera gropars innehåll och igenfyllning kan man således närma sig deras betydelse och möjliga normer kopplade till dem. Vidare är embodiment ett annat perspektiv relaterat till handlingsteori som också är relevant för denna uppsats. Enligt teorier om embodiment, förkroppsligande på svenska, formas människors mentala processer av kroppsliga upplevelser (Malafouris 2016, s. 79). Alltså är människors fysiska upplevelse av världen en del i att strukturera den mentala och sociala sfären. Det kan således finnas anledning att studera kroppsliga handlingar kopplade till sociala och kulturella strukturer och betydelser. I denna uppsats kommer kroppsliga handlingar främst diskuteras kopplade till gropgrävning, där skillnader i den kroppsliga upplevelsen möjligtvis skulle kunna ses bidra till en grops betydelse.

Vidare tankar som kan relateras till handlingar och meningsskapande är markering av plats. Allen och Gardiner (2002) beskriver större mesolitiska gropar i Storbritannien som påträffats nära det neolitiska monumentet Stonehenge (s.141). De beskriver hur mesolitiska landskapsmarkörer, bland annat gropar, kan förstås som ett sätt att skapa mening och symbolik på en plats (Allen & Gardiner 2002, s. 150). Diskussioner om kollektiva minnen och återvändande till platser förs också, där de mesolitiska groparna tolkas markera en plats som kan ha varit viktig. Vidare kan gropar också tyda på territoriell markering, vilket nämndes i tidigare forskning i referens till Achard-Corompt et al. (2021). Denna aspekt är dock också en form av markering av plats och passar därför även här. Dessa aspekter av markering av plats är relevanta för denna uppsats då gropar vars funktioner är svårtydda kan möjligtvis förstås på detta sätt. Liknande aspekt tas upp av Noble och Brophy (2014) när de diskuterar neolitiska monumentala strukturer. De menar att en del av ett monuments betydelse kommer från förmågan att kunna förändra landskapet (Noble & Brophy 2014, s. 74). Vidare diskuterar de hur byggandet av vissa monument involverar stora arbetsinsatser (Noble & Brophy 2014, s. 65). Denna sistnämnda diskussion om monument är fokuserad på neolitikum och kanske inte ses som applicerbar på materialet i denna uppsats. Dock skulle gropar och gropgrävning kunna förstås som ett sätt att markera en plats under mesolitikum, antingen territoriellt eller symboliskt. Likt Noble och Brophys (2024) diskussion om monuments betydelser kan

groparnas betydelser också förstås genom förmågan att kunna förändra en plats. Meningen som skapas på en plats kan vara funktionella såväl som social eller symbolisk. Aspekter av att markera en plats och skapa mening på en plats kommer tas upp som en del av analysen om gropar och gropgrävning som ett sätt att förstå deras potentiella betydelser och funktioner.

En annan aspekt av en grop som kan ge insikter i handlingar relaterade till användning och igenfyllning är en grops stratigrafi. Renfrew och Bahn (2020) beskriver hur olika stratigrafiska lager ackumuleras över tid där lagret längst ner är äldst (s. 109). I profilen går det sedan att se lagerföljden och utläsa en kronologi från de tidigaste lagerna längst ner till de senare lagerna högre upp. Stratigrafin av mänskliga konstruktioner kan ses uppkomma genom sociala praktiker och handlingar där tempo och användning av konstruktionen kan utläsas genom stratigrafin (McAnany & Hodder 2009, s. 9). Hur stratigrafin i en anläggning, exempelvis en grop, skapas beror på hur den användes av människor. De olika lagerna som har skapats genom användning eller igenfyllning kan ge insikter i de aktiviteter som har pågått kopplat till gropen (Lindgren-Hertz 1998, s. 72–73). Alltså kan en grops stratigrafi ge insikter i användningen, såsom om gropen har stått öppen, fyllts igen under ett tillfälle eller succesivt. Lindgren-Hertz (1998) förklarar i en diskussion om bronsålders gropar hur en grops profil kan ses som ett uttryck för ” [...] det utrymme eller rum man valde att skapa vid den tid då gropen grävdes.” (s. 72). Liknande tankar framförs av Edgeworth (2014) som skriver att grävandet av en grop medför att en avsiktlig handling har utförts och därför måste stratigrafin delvis förstås utifrån mänskliga handlingar och agens (s. 94). Således kan insikter i gropens användning och möjlig igenfyllning komma genom att studera stratigrafin och därmed också insikter i handlingar utförda relaterade till gropen. Dessa tankar är relevanta för denna uppsats och kommer diskuteras i analysen. Vidare kan själva grävandet också studeras som en avsiktlig handling som möjligtvis medför betydelse.

1.5.2 Placering och spatial organisation

En aspekt som kan vara gynnsam att studera för att förstå aktiviteter relaterade till gropar är placeringen och den spatiala organisationen av en boplatz eller lokal. Mesolitiska boplatser i Skandinavien tenderar att vara placerade längs kusten (Price 2017, s. 91). Att boplatser är placerade längs kusten har till stor del att göra med närhet till marin föda och färskvatten. Men vatten var inte bara viktig för föda utan också som en kommunikationsväg (Price 2017, s.75). Dessa kommunikationsvägar via vatten är via hav, sjöar och åar. Ett annat resonemang om närhet till vatten framförs av Blikhorn och Little (2018) som kopplar vattennära platser till

ritualitet under mesolitikum i Storbritannien. Vad som tolkas som rituella mesolitiska depositioner på vattennära platser, ibland i gropar, har påträffats (Blinkhorn & Little 2018, s. 410). Genom dessa depositioner har hypoteser uppkommit om att föränderliga platser, vilket vattennära platser ofta är, kan ha setts som speciella platser och därför passande för ritualer (Blinkhorn & Little 2018, s. 411). Författarna diskuterar också ifall fynden av många sådana mesolitiska platser i Storbritannien beror på att de var vanliga eller om de är bättre bevarade än andra platser. Men hypoteser om betydelsen av vattennära platser under mesolitikum är likväl intressanta och relevanta för denna uppsats när det kommer till groparnas placering.

Spatial organisation är en annan aspekt som kan studeras när det kommer till gropars placering. Den spatiala organisationen av mesolitiska boplatser ses följa socio-kulturella strukturer (Bergman 2008; Grøn & Bicho 2021). Mesolitiska boplatser ska enligt Grøn och Bicho (2021) inte bara ses som de avgränsade platser med strukturer såsom hyddor utan kan även inkludera anläggningar likt gropar och härdar som ligger länge bort (s. 160). Gropar som inte är placerade på en boplatz kan också vara placerade spatialt på ett sätt som är strukturerat utifrån sociala och kulturella normer. Således finns det anledning att diskutera spatiala aspekter av gropar som inte ligger på en boplatz då dessa kan ge insikter i normer och kanske groparnas betydelse. Vidare beskriver de hur platser med endast anläggningar såsom gropar eller härdar nyligen har börjat utforskas (Grøn & Bicho 2021, s. 160). Tankar om att mesolitiska boplatser och lokaler är organiserade utifrån socio-kulturella strukturer är relevanta för analysen av groparna i denna uppsats då placering kan ses ge insikter i dessa strukturer.

Eftersom flertalet gropar i denna studie är grävda utomhus på boplatser eller lokaler, och inte i exempelvis en hydda, kan studier om utomhusaktiviteter ses relevanta för denna uppsats. Utomhusaktiviteter på mesolitiska boplatser kan också ses vara strukturerade utifrån socio-kulturella aspekter. Bergman (2008) analyserar en svensk mesolitisk lokal som inte har några spår av hyddor utan endast två grophärdar, en grop och artefakter. Genom att studera spridningen av materialet på platsen, grophärdarna och gropan i mitten av dessa härdar kan Bergman (2008) se en tydlig spatial organisation som följer verkar följa sociala strukturer (s. 16). Platsen är organiserad med tydligt avskilda aktivitetsytor och depositionsytor. De två grophärdarna och materialets spridning runt härdarna ses reflektera dualism, där två olika hushåll skulle ha använt platsen samtidigt. En ”rensad” del mellan de två grophärdarna tolkas som en plats där hushållen har utfört gemensamma aktiviteter (Bergman 2008, s. 15). Genom att studera den spatiala organisationen av platsen och den materiella spridningen kan Bergman (2008) se tecken på olika normer och strukturer såsom avskilda aktivitets- och depositionsytor,

dualism och en plats för möjliga gemensamma aktiviteter. När det kommer till groparna i denna uppsats kan analyser av groparnas placering i förhållande till anläggningar på platsen och den materiella kulturens spridning ses bidra till hypoteser om vilka aktiviteter som kan ha pågått kopplade till groparna. Därför ses Bergmans (2008) studie som relevant att diskutera i analysen i relation till groparna i denna uppsats.

Mansrud och Eymundsson (2016) diskuterar också utomhusaktiviteter och de nämner att härdar har mer än bara praktiska funktioner. Härdens funktioner är inte bara kopplad till matlagning och värme utan den är också fokus för socialt och rituellt liv för många jägare-samlare (Mansrud & Eymundsson 2016, s. 28). De beskriver hur härden är en "[...] socio-material structure with the ability to influence social relations." (Mansrud & Eymundsson 2016, s. 28). Både etnografiska och arkeologiska exempel på aktiviteter runt härdar som är del av sociala praktiker och normer beskrivs. Ett exempel är deponeringar av artefakter i härdar som tolkas som ett sätt att markera att man har varit på en plats och som en social praktik (Mansrud & Eymundsson 2016, s. 45). Olika anläggningar på en boplats eller lokal kan ha både praktiska och sociala funktioner och vara del i att skapa sociala relationer och strukturer. Gropar kommer ses på detta sätt, då de troligtvis kan ha både praktiska funktioner såväl som rituella eller sociala.

1.5.3 Structured deposition

Ett relevant begrepp för denna uppsats är *structured deposition*. Detta begrepp relaterar till mönster och strukturer som kan ses i den materiella kulturen. Garrow (2012) menar att depositioner finns på en skala från *odd depositions* till *material culture patterning* (s. 150). På skalan ses *odd depositions* uppkomma av ritualiserade handlingar medan *material culture patterning* inte lika tydligt kan relateras till just ritualiserade handlingar utan kan uppkomma av vardagliga handlingar (Garrow 2012, s. 95). *Odd depositions* visar på en högre grad av struktur i depositionen, där materialet kan vara nedlagt och arrangerat på ett strukturerat sätt (Berggren 2015, s. 26). Vidare måste inte mönster och struktur i den materiella kulturen och i depositioner uppkomma endast till följd av ritualiserade handlingar, utan kan också uppkomma genom de vardagliga aktiviteter som har pågått på platsen (Garrow 2012, s. 106). Mönster i den materiella kulturen kan tolkas vara medvetet skapade eller inte. Garrow (2012) argumenterar för att vi även måste studera den materiella kulturen av det "vardagliga" livet för att öka förståelsen för förhistoriska människor (s. 114). De strukturer och mönster som har skapats omedvetet eller medvetet genom vardagliga processer kan bidra med förståelse för normer och strukturer i förhistoriska samhällen (Garrow 2012, s. 111). Således kan strukturer och

variabilitet i den materiella kulturen tolkas uppkomma genom olika processer och ge insikter i förhistorian oavsett vilka typer av handlingar som har gett upphov till strukturen, vore de ritualiserade eller mer vardagliga. Dessa begrepp är relevanta för uppsatsens analys när det kommer till materialets spridning i gropar och runt gropar för att se om det finns mönster eller variabilitet och för att tolka hur dessa har uppkommit och därmed komma nämnare förståelse för aktiviteter och handlingar kopplade till groparna.

De aspekter som kommer bygga upp analysen för denna studie kommer ur den teoretiska diskussionen ovan. Ett handlingsteoretiskt perspektiv kommer appliceras genomgående på materialet i denna studie. Groparna kan kopplas till olika handlingssekvenser där grävandet, användandet och igenfyllandet/övergivandet är relevant. Handlingssekvenser kommer att diskuteras då handlingar i denna uppsats ses skapa och reproducera strukturer och idéer, likt beskrivet av Hodder (1995). Därför är handlingar relaterade till groparna ett sätt att närma sig deras möjliga betydelse och funktion. Grävandet av en grop kommer förstås som en medveten handling som kan ge insikter i hur gropen har använts, likt beskrivet av Edgeworth (2014) och Lindgren-Hertz (1998). Vidare kommer stratigrafien ses ha uppkommit av sociala praktiker och handlingar som beskrivet av McAnany & Hodder (2009). I grävandet kommer också teorier om embodiment diskuteras som ett sätt att förstå hur den kroppsliga upplevelsen av gropgrävningen möjligtvis kan bidra till gropens betydelse. Kroppsliga handlingar ses som strukturerande utifrån beskrivningar av Malafouis (2018). Hypoteser presenterade om meningsskapande och platsmarkering kommer också att diskuteras som ett potentiellt sätt att förstå groparnas betydelser. Vidare är hypoteser relaterade till boplatsorganisation och placering av anläggningar intressanta för att komma närmare tolkningar av groparna. Placering av groparna kommer ses som en relevant aspekt att diskutera baserat på diskussioner om boplatsorganisation förda av Grøn och Bicho (2021). Vidare ses också studier utförda av Bergman (2008) och Mansrud och Eymundssons (2016) som relevanta för att förstå placering av anläggningar där sociala praktiker och användandet av anläggningar kan tolkas. Garrows (2012) diskussion om *structured deposition* och *material culture patterning* kommer att användas som ett sätt att förstå eventuella strukturer eller variation i den materiella kulturen. Alla aspekter presenterade i den teoretiska diskussionen ovan relateras genomgående till uppsatsens material och kan ses relatera till ett handlingsteoretiskt perspektiv.

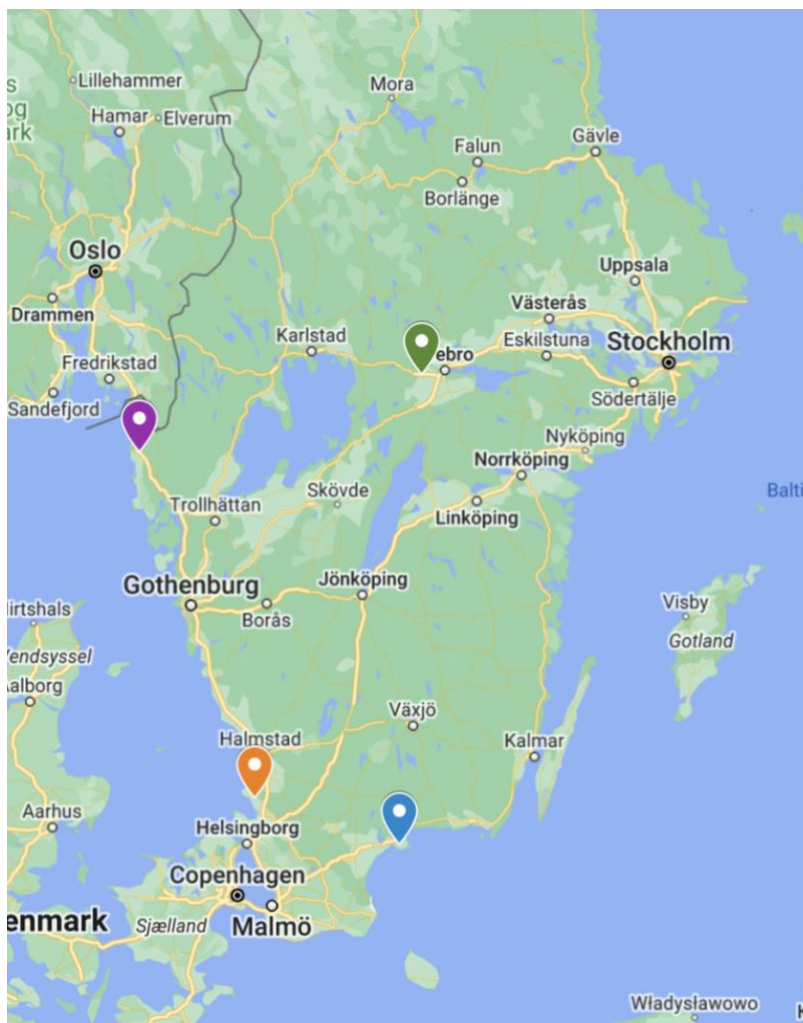
1.6 Material och metod

I detta avsnitt kommer en redogörelse för de platser som valts ut för uppsatsen och sedan en presentation av studiens metod. Fyra mesolitiska lokaler med minst en grop daterad till mesolitikum har valts ut för denna uppsats. Först kommer en förklaring av materialurvalet och vilka avgränsningar som gjorts följt av en kort presentation av platserna. Groparna kommer att presenteras ingående i början av analysen (2.1.1–2.1.4).

1.6.1 Urval och avgränsning

Materialet till denna uppsats har valts ut och avgränsats på olika sätt. Den första avgränsningen är geografisk där endast material från Sverige är av intresse. Denna geografiska avgränsning gjordes då mesolitiska gropar från Sverige inte har utforskats på ett mer ingående sätt. Området avgränsades inte ytterligare, då material har varit svårtillgängligt, därför kommer materialet från Skåne, Blekinge, Närke och Bohuslän. Materialinsamlingen begränsades då material generellt har varit svårtillgängligt, detta eftersom ingen sammanställning av mesolitiska gropar eller platser med gropar finns att tillgå. Insamlingen har skett på olika sätt, dels genom sökningar efter arkeologiska rapporter i Riksantikvarieämbetets tjänst Arkivsök och dels via personlig kommunikation. Eftersom materialet kommer från olika arkeologiska rapporter, från olika tider och olika delar av Sverige är tillgången till dokumentation av groparna varierande. Vidare kommer visst material från personlig kommunikation och där har mer dokumentationsmaterial tillgängliggjorts. Till vissa gropar finns mycket dokumentation såsom profilritningar, storlek och innehåll medan andra saknar delar av denna dokumentation. Vidare har groparna valts ut från de arkeologiska rapporterna utifrån kriteriet att de i anläggningslistorna bara benämns som gropar. Alltså har inte anläggningar som benämns som exempelvis rothål men sägs kunna vara anlagda gropar tagits med. Detta för att vara konsekvent med materialinsamlingen. Groparna från Grevie-Rammsjö, där materialet inte finns publicerat, har varit svårare att vara konsekvent med. Några olika benämningar på groparna finns på profilritningarna och på det skrivna materialet som jag har fått ta del av. Detta har lett till att grop A64912 som benämns som kokgrop i beskrivningen inte har tagits med men grop A64035 som endast beskrivs som grop i text, men som aktivitetsgrop på profilritningen har tagits med. Vidare är inte alla utvalda gropar ¹⁴C-daterade utan endast 12 av 33. De gropar som inte är ¹⁴C-daterade är mesolitiskt daterade baserat på det mesolitiska materialet i och/eller runt dem. Nästan hela mesolitikum representeras i materialet, då de äldsta groparna är tidigmesolitiskt

daterade (8179 f.v.t) och den yngsta är mellan/senmesolitiskt daterad i form av en grop från Lihultskultur (ca 6000–4000 f.v.t.). Av de gropar som har valts ut är inte alla undersökta under respektive utgrävning utan endast 24 av 33 gropar. Urvalet av material har också gjorts baserat på omfånget och storleken på uppsatsen. Vissa gropar som lyfts i tidigare forskning angående mesolitiska gropar i Sverige kan ses som relevant material till uppsatsen, men togs inte med då de var få antal gropar på platserna och platser med flera gropar prioriterades. Gropen i Tanum inkluderades dock då den skiljde sig från de andra groparna i innehåll och sågs därför som intressant.

Figur 1. De fyra mesolitiska lokalerna markerade. Blå: Ljungaviken, Orange: Grevie-Rammsjö, Lila: Tanum och Grön: Knutstorp. Källa: Google Maps.

1.6.2 Ljungaviken, Sölvesborg 74

Den första platsen är Ljungaviken vilket är en plats belägen 300 meter öster om Sölvesborgsviken (Kjällquist & Friman 2017, s. 7). Platsen är en stenåldersboplats daterad till Kongemosekultur vilket är under mellanmesolitikum ca 6500–5300 f.v.t. (Kjällquist & Friman

2017, s. 11). Platsen ligger idag cirka fyra meter över havsytan men låg troligtvis på en ö eller halvö och således mycket havsnära under mesolitikum (Kjällquist & Friman 2017, s. 8). På denna plats har flertalet utgrävningar gjorts. En av utgrävningarna visade på en stor stenåldersboplats med upp till 60 hyddor och inkluderade även gropar. Rapporten för denna utgrävning är dock inte färdigställd eller publicerad. Därför är en annan utgrävning från Ljungaviken av intresse för denna uppsats, en utgrävning från 2016 där bland annat sex hyddor från mellanmesolitikum hittades och undersöktes (Kjällquist & Friman 2017, s. 16). I rapporten benämns också en sjunde som en möjlig hydda men den kommer inte diskuteras här. Vid utgrävningen återfanns också ett antal gropar, dessa presenteras i analysens inledande del (se 2.1.1).

1.6.3 Grevie-Rammsjö, lokal 15

Lokal 15 är belägen längs Bjärehalvöns södra kust mellan Grevie kyrkby och Rammsjö (Svensson 2023). På denna plats har lämningar från flera tidsperioder återfunnits i form av bland annat stolphål, härdar och hus. Platsen är daterad från mesolitikum till äldre romersk järnålder (Svensson 2023). Ett antal större mesolitiskt daterade gropar har också hittats på platsen. Några av groparna har ¹⁴C-daterats till Maglemosekultur och preliminärt matchar flintmaterialet denna datering. Den arkeologiska rapporten för utgrävningen är i nuläget inte färdigställd och analyser såsom flintanalys och makromorfologi är inte klara, men jag har fått ta del av delar av materialet angående sex större gropar från platsen. En sjunde grop är också tillgänglig men denna benämns som kokgrop och därför har jag inte tagit med den i materialet. Groparna presenteras i analysdelen (se 2.1.2).

1.6.4 Knutstorp, RAÄ107

Knutstorp, RAÄ107, är en plats belägen i Närke cirka 14 km väster om Örebro (Risberg 2006, s. 36). I Knutstorp har olika arkeologiska utgrävningar gjorts. En undersökning från 2002 fann en grop där kol från gropan kunde ¹⁴C-daterat till 7520-7050t f.v.t. (Holm & Thorsberg 2006, s. 7). Vidare visade förundersökningar på platsen flera gropar av varierande karaktär varav tre kunde ¹⁴C-dateras till tidigmesolitikum. I rapporten från 2006 är bland annat målet att se om de mesolitiska ¹⁴C-dateringarna av groparna kan styrkas via förekomst av materiell kultur (Holm & Thorsberg 2006, s. 11). Detta eftersom de enda spår av mesolitikum på platsen är anläggningar i form av gropar som har ¹⁴C-daterats. Holm & Thorsberg (2006) beskriver hur mesolitiska fyndfattiga eller fyndlösa platser kan vara problematiska då de är svåra att

identifiera, men att fyndfattiga stenåldersboplatser förekommer (s. 16). Groparna från denna plats presenteras i analysdelen (se 2.1.3).

1.6.5 Tanum, RAÄ 548

Tanum är en plats belägen på Sveriges västkust i Bohuslän. Ett antal arkeologiska utgrävningar gjordes i Tanum vid E6an. Platsens datering sträcker sig över 5000 år från mesolitikum till järnålder (Gerdin & Munkenberg 2005, s. 7). På Tanum, RAÄ 548, påträffades en mesolitisk grop under några yngre stensättningar. Den mesolitiska gropen har daterats bland annat genom material för tillverkning av Lihultsyxor. Lihultskulturen var en västsvensk senmesolitisk kultur som var samtida med slutet av Maglemosekulturen och hela Erteböllekulturen. Gropen presenteras i den inledande analysdelen (se 2.1.4).

1.6.6 Metod

Metoden för uppsatsens analys kommer bestå av tre delar, en materialpresentation, en jämförande del och en tolkande del. I materialpresentationen kommer de gropar som utgör materialet för uppsatsen presenteras. Sedan kommer en komparativ del där tre aspekter av groparna kommer jämföras. En komparativ metod är relevant för att se om det finns likheter och skillnader mellan groparna och för att urskilja eventuella tendenser till standardisering. Om tendenser till standardisering finns, kan normer möjligtvis tydas och därigenom gropars funktion och betydelse. De tre aspekter som kommer jämföras är placering av groparna, deras storlek och innehållet i groparna. Dessa tre aspekter har valts ut, dels då de använts i forskning om mesolitiska gropar (Blinkhorn, Lawton -Matthews & Warren 2017; Achard-Corompt et al. 2021) och dels baserat på den teoretiska diskussionen presenterad ovan. Ur den teoretiska diskussionen kan gropars placering ses som relevant, baserat på studier relaterade till anläggningars placering och användning (Bergman 2008; Mansrud & Eymundsson 2016). Placering ses utifrån hur groparna rumsligt är placerade i förhållande till andra anläggningar, där dessa finns och ses kunna ge ledtrådar till groparnas användning. Vidare har dessa aspekter också valts ut baserat på vilket dokumentationsmaterial som finns tillgängligt om groparna. Storlek kommer att jämföras i form av längd och djup. Längd och djup valdes ut för att måtten finns tillgängliga för alla gropar. Dock är dessa mått för gropen i Tanum otydliga. Storlek är relevant då variationer i storlek möjligtvis kan komma från gropens funktion. När det kommer till gropens innehåll kommer både artefakter och ekofakter samt stratigrafi att inkluderas. Jämförsele av artefakter och ekofakter kan ge insikter i gropens användning och aktiviteter som

pågått kopplat till den. Vidare ses stratigrafi relevant baserat på diskussioner förda av McAnany och Hodder (2009), Lindgren-Hertz (1998) och Edgeworth (2014). Den materiella kulturens spridning runt och i groparna kommer också att jämföras för att komma närmare aktiviteter och groparnas användning. Intressant är också att se ifall kronologiska skillnader mellan groparna finns, alltså om det finns skillnader mellan groparna över tid. De tre aspekter som kommer jämföras kan sedan relateras till uppdelningen som görs i den andra delen av analysen.

För att analysera jämförelserna kommer en tolkande del där groparnas eventuella funktioner och betydelser närmas via en hermeneutisk metod. En hermeneutisk metod innebär ett sätt att relatera helheten och dess olika delar till varandra (Olsen 2003, s. 91). Då det arkeologiska materialet i denna studie kommer studeras och förstås utifrån mänskliga handlingar kan materialets betydelse vara svårtillgänglig och betydelser är inte mätbara, likt data inom naturvetenskap. Därför ses betydelsen och intentionen av en handling, genom en hermeneutisk metod, behöva förstås i sin kontext (Olsen 2003, s. 91). För att komma närmare kontexten, och därmed eventuellt betydelsen, kan olika relevanta teorier kontinuerligt kopplas till materialet (Olsen 2003, s. 89). Baserat på detta synsätt kommer kontexten groparna grävdes i, användes i och fylldes igen/övergavs i ses som relevant för analysen. För att omsätta den teoretiska diskussionen i analysen och strukturera analysen kommer den att delas in utifrån olika handlingssekvenser relaterade till groparna. Dessa är grävande, användande och igenfyllande/övergivande, där de tre jämföra aspekterna placering, storlek och innehåll kommer diskuteras. Denna uppdelning görs baserat på att ett handlingsteoretiskt perspektiv används. Ett handlingsteoretiskt perspektiv leder till ett fokus på mänskliga handlingar som viktiga och strukturerande. För att förstå kontexten där handlingarna utfördes kommer teorier och hypoteser relaterade till boplotsorganisation, meningsskapande och materialets spridning att diskuteras. Stratigrafien kommer användas som ett sätt att komma närmare vad som har pågått kopplat till groparna och ses kunna bidra med förståelse om handlingar och agens kopplat till gropgrävningen och användningen (McAnany & Hodder 2009; Lindgren-Hertz 1998; Edgeworth 2014). Aspekter tagna från den teoretiska diskussionen relaterade till handlingsteori, spatial organisation, meningsskapande, stratigrafi och materialets spridning är relevanta för analysen. Detta då dessa aspekter ses bidra till den kontext som groparna skapades i och användes i och kan således ge ledtrådar till hur deras betydelse och funktion kan förstås. I analysen kommer materialet kontinuerligt kopplas till aspekter presenterade i teoriavsnittet och ovan för komma närmare groparnas eventuella funktioner, användning och betydelser.

1.6.7 Källkritik

Materialet i denna uppsats kan kritiseras. Först eftersom det finns olika mycket dokumentation tillgängligt, vilket kan vara en felkälla i analysen. Alltså att allt material inte kan analyseras på samma kriterier. För det andra är många av dateringarna för groparna i Knutstorp gjorda endast på förkolnat tall vilket borde ses som att dateringarnas trovärdighet minskar. Detta eftersom det finns en tendens för just mesolitiskt förkolnat tall att hamna i senare anläggningar och således får anläggningarna felaktiga mesolitiska dateringar. Detta har hafts i åtanke, men då några av de andra groparna i Knutstorp är mesolitiskt daterade genom annat än tall, har groparna i Knutstorp ändå inkluderats. Vidare har viss relevant litteratur exempelvis från Creuser au Mésolithique / Digging in the Mesolithic, en mesolitisk gropkonferans i Frankrike 2016 inte tagits med i uppsatsen på grund av språkbarriärer. En annan relevant aspekt att ha i åtanke är hur väl hypoteser uppkomna ur ett icke-svenskt mesolitiskt material kan appliceras på ett svenskt material. Vidare kan den hermeneutiska metoden kritiseras när det kommer till att förstå företeelser i sin kontext. Ett urval av teorier och hypoteser har gjorts till denna uppsats och därför diskuteras inte all kontext där groparna användes, exempelvis inte miljöfaktorer eller topografiska aspekter. Dessa kontexter kan ses som lika relevant som andra aspekter diskuterade i uppsatsen, men har inte tagits med på grund av omfånget av uppsatsen. Ytterligare kan materialet kritiseras då jämförelser mellan material från ett stort tidsspänn görs. Många förändringar sker under mesolitikum relaterade till exempelvis havsnivån och klimatet och faktorer som dessa kan göra att groparnas kontext borde variera. Vidare är materialet relativt litet i uppsatsen och geografiskt spritt i Sverige. För att dra mer säkra och generaliserade slutsatser kan ett större och mer homogent material, i form av tid och plats, behövas.

2. Analys

För att kunna komma närmare svaren på uppsatsens frågeställningar kommer nedan en analys i tre delar. Den första delen är en materialredovisning där groparna från de fyra mesolitiska lokalerna presenteras. Sedan kommer en komparativ del där tre aspekter av groparna jämförs för att se eventuella likheter och skillnader mellan groparna och platserna. Den sista delen av analysen består av en tolkande del där groparnas möjliga funktioner och betydelser diskuteras utifrån handlingssekvenser. I den sista delen tillämpas en hermeneutisk metod där relevanta teorier och hypoteser genomgående kopplas till materialet.

2.1 Materialredovisning

Nedan följer en materialredovisning av samtliga gropar som utgör materialet för denna uppsats. Det är totalt 33 gropar, 20 från Ljungaviken, 6 från Grevie-Rammsjö, 6 från Knutstorp och 1 från Tanum.

2.1.1 Ljungaviken, Sölvesborg 74

I Ljungaviken återfanns totalt 22 gropar och tio undersöktes (Kjällquist & Friman 2017, s. 17). Av dessa 22 valdes 20 gropar ut, varav en (A214 (FU)) är från förundersökningen, och elva av dem är undersökta i någon mån. Av dessa elva gropar är en totalundersökt (100%), åtta stycken undersökta till 50% och två stycken till 20 %. Det är främst de elva undersökta groparna som är av intresse i denna uppsats, då aspekter som storlek och innehåll kommer att diskuteras. I rapporten presenteras varje hydda och anläggningar som har hittats närliggande tillsammans, från första till sista hyddan, därför presenteras dem på samma sätt nedan. Notera att endast hyddor och områden med identifierade gropar presenteras och därför inte hydda 5a, 5b eller ”hydda 6” (som definieras som en möjlig hydda).

Datering (¹⁴ C-datering)	Hydda 1	Grop	Undersökt (%)	Storlek (m)	Area (m ²)	Fynd (flinta)	Övrigt
		A1630	20	0,90 x 0,80 x 0,21	0,46	-	Träkol
		A7431	0	-	0,68	-	Knacksten (ytfynd)
	Väster om hydda 1	A1355	0	-	0,89	-	
		A1375	20	1,70 x 1,70 x 0,52	2,95	-	Rikligt med träkol
		A6857	50	0,90x0,75x0,54	0,35	-	Enstaka träkol och skörbränd sten
6220 -6010 f.v.t.		A7509	50	1,90x1,90x0,57	1,55	1 Spån	Träkol, skörbränd sten, sot.
	Hydda 2	A5168	100	0,6x0,17x0,07	0,12	-	-
		A2537	0	-	0,27	Mikrospånkräna (ytfynd)	-
	Mellan hydda 1 & 2	A2346	0	-	0,31	-	-
		A2389	0	-	0,32	-	-

		A2440	50	1,95x1,42x0,29	1,70	5 avslag (2 retuscherad)	-
		A2464	50	0,80x0,58x0,23	0,58	2 spån (1 irreguljärt, 1 bränt), 4 avslag (2 brända)	-
		A2526	50	0,80x0,45x0,16	0,18	1 spån, 1 retuscherat avslag	-
5710–5570 f.v.t	Norr om hydda 2	A214 (FU)	50	1,8x0,7x0,3	-	-	Förundersökning
		A214	0	-	0,13	-	-
		A231	0	-	0,20	-	-
		A448	0	-	0,61	-	-
	Norr om hydda 3	A7643	50	0,7x0,60x0,30	0,38	1 bränd skrapa gjord av splitter/avslag	Rikligt träkol
	Hydda 4	A4325	50	0,7x 0,65 X0,3	0,36	1 avslag. 2 möjliga fragment av spånkärna (1 retuscherat, 1 bränt), 1 spån.	-
		A4248	0	-	0,15	-	Ytfynd

Tabell 1. Översikt av groparna från Ljungaviken.

2.1.2 Grevie-Rammsjö, lokal 15

Nedan återfinns de sex mesolitiskt daterade groparna från Grevie-Rammsjö, lokal 15. Allt material som tillgängliggjorts om groparna presenteras i tabell 2. Groparnas profilritningar kommer diskuteras senare i analysen och finns tillgängliga som bilagor 12–16.

Datering (¹⁴ C-datering)	Grop	Undersökt (%)	Storlek (m)	Fynd (flinta)	Övrigt
8169–7659 f.v.t.	A21821	50	4 x 2,38 x 0,66	Förekomst av flinta i alla lager	Inslag av träkol i alla lager.
7318–7063 f.v.t.	A64014	50	2,1x 1,5 x 0,38	Bearbetad flinta, möjligtvis mikrospån	-
	A64035	50	2,89x2,5x0,45	Slagen flinta	Flintan koncentrerad till centra delen av gropen, slagen flinta hela vägen ner
	A64883	25	1,65x1,2x0,25	Förekomst av flinta i alla lager	Träkol i övre delen av fyllningen
8179–7726 f.v.t.	A65060	50	4x1,5x0,64	-	Sot i lager 2 & 4
8176–7730 f.v.t.	A65475	50	0,69x0,64x0,3	Slagen flinta	Koncentrationer av slagen flinta

Tabell 2. Översikt av groparna från Grevie-Rammsjö.

2.1.3 Knutstorp, RAÄ17

På Knutstorp, RAÄ17, finns sex gropar som har ¹⁴C-daterats till mesolitikum. Utöver dessa sex mesolitiskt daterade gropar finns ett relativt stort antal potentiella mesolitiska gropar på platsen (se bilaga 7). De sex ¹⁴C-daterade groparna presenteras i tabell 3 nedan.

Datering (¹⁴ C-datering)	Grop	Storlek (m)	Djup (m)	Fynd (flinta el. bergart)	Övrigt
7940–7600 f.v.t.	A2444	1	0,32	-	¹⁴ C-datering via alkotte
7480 – 7140 f.v.t.	A2550	0,5	0,22	-	¹⁴ C-datering via tall
7480–7190 f.v.t.	A2920	0,8	0,27	-	¹⁴ C- datering via lövträd
7580–7480 f.v.t.	A653 (FU)	-	-	-	¹⁴ C-datering via tall
7310–7070 f.v.t.	A750 (FU)	-	-	-	¹⁴ C-datering via tall
7750–7590 f.v.t.	A2060 (FU)	-	-	-	¹⁴ C-datering via tall

Tabell 3. Översikt av groparna från Knutstorp.

2.1.4 Tanum, RAÄ 548

Nedan presenteras den mesolitiska grop som återfunnits i Tanum. Notera att lite information var tillgänglig angående denna grop från den arkeologiska rapporten, den har bland annat inget anläggningsnummer och inga exakta mått. Dock anses gropen ändå av intresse för denna uppsats på grund av storleken och det stora fyndmaterialet.

Grop (inget namn)	Storlek (m)	Djup (m)	Fynd (flinta el. bergart)
	Över 1	Minst 0,45	Yxa (bergart), material till tillverkning av Lihultyxor, 152 avslag och 6 tillslagna råämnen.

Tabell 4. Översikt av gropen från Tanum.

2.2 Jämförelse

Nedan följer en bearbetning och jämförelse av aspekterna placering, storlek och innehåll av groparna, för att hitta eventuella likheter och skillnader och därmed kanske tendenser till standardisering. Här appliceras en komparativ metod.

2.2.1 Groparnas placering

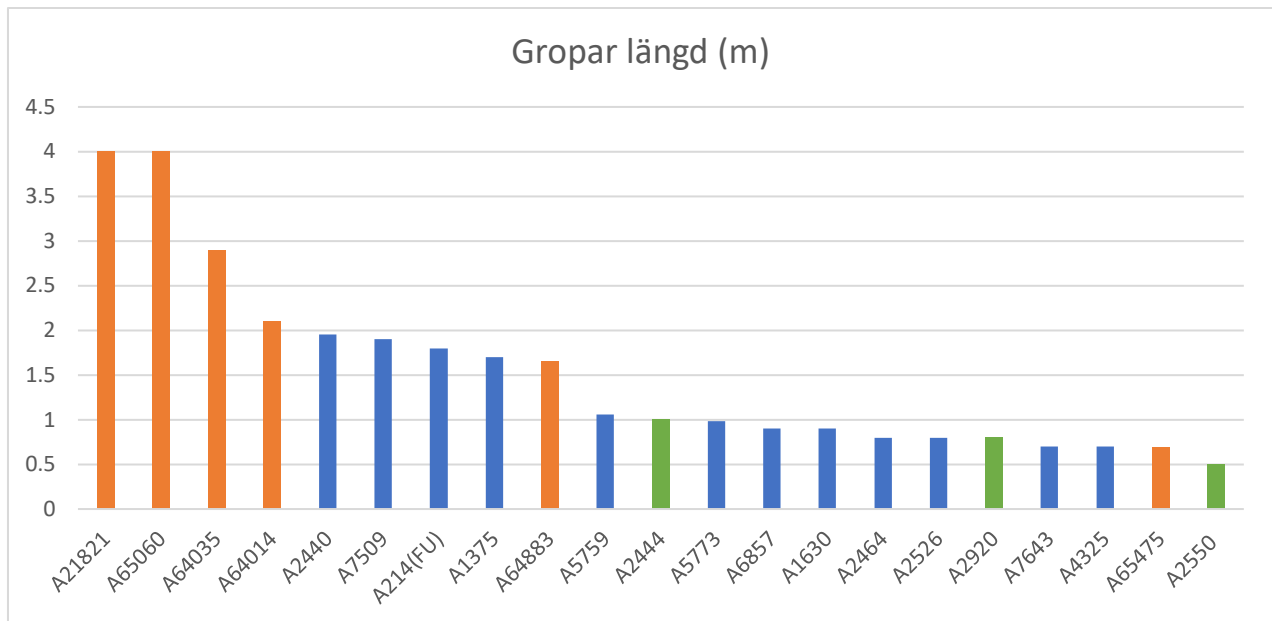
Groparna i Ljungaviken är inte placerade längre än cirka tolv meter från hyddorna. Flest antal gropar påträffas på norra delen av boplatsen, 17 stycken, och endast tre på den nordvästra delen (se bilaga 1 och 2). Groparna väster om hydda 1 (A1375, A6857, A7509) är placerade i ett område med härdar och tolkas som kokgropar baserat på placering, djup och innehåll av skörbrända stenar och träkol (Kjällquist & Friman 2017, s. 42). Groparna i Grevie-Rammsjö är placerade på en plats som tidigare har registrerats som stenåldersboplats på grund av ett stort fyndmaterial från platsen (Svensson 2023). De mesolitiska groparna är de enda mesolitiska anläggningarna på platsen och verkar ligga på en yta cirka 20x20 meter. I Knutstorp är de sex sex mesolitiskt daterade groparna alla placerade inom ett område på 30 x 25 meter (Holm & Thorsberg 2006, s. 14). Inga andra samtida anläggningar finns att sätta groparnas placering i förhållande till. Gropen i Tanum är placerad på en mesolitisk boplats med ett rikt fyndmaterial. Gropen är placerad under yngre stensättningar och två osäkra mesolitiska anläggningar identifierades också på platsen (Gerdin & Munkenberg 2005, s. 146). Dessa beskrivs dock inte ytterligare och ingen karta finns att tillgå på hur gropen och dessa eventuella anläggningar är placerade i förhållande till varandra.

I Knutstorp och Grevie-Rammsjö är groparna placerade inom ett område på relativt lik storlek. I Tanum specificeras inte storleken på den mesolitiska boplatsen, men gropen är den enda tydliga mesolitiska anläggningen på platsen. Ljungaviken skiljer sig åt som

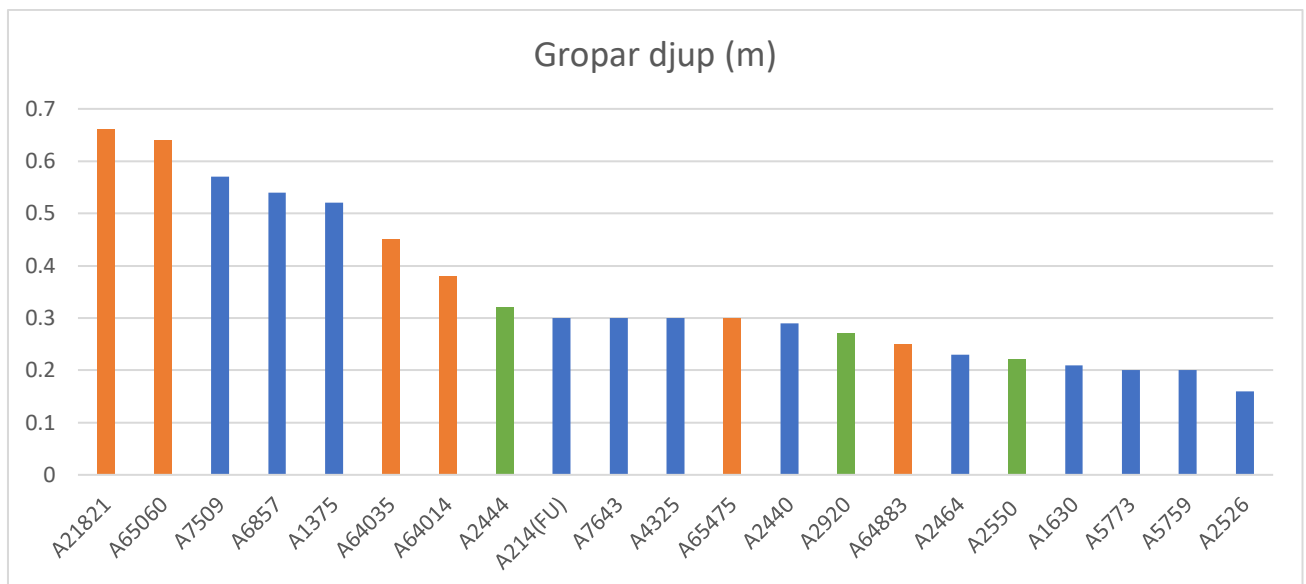
den enda plats med andra anläggningar såsom hyddor och härdar i närheten. En likhet mellan platserna är att alla var vattennära under mesolitikum. Den mesolitiska bopplatsen i Ljungaviken låg mycket havsnära på en halvö eller ö under mesolitikum. I Grevie-Rammsjö låg groparna längre ifrån den mesolitiska kustlinjen men en vattenresurs i form av en våtmark kan ha funnits, då spår av denna har återfunnits (Svensson 2023). De äldsta groparna i Knutstorp sägs ha legat nära invid strandkanten (Holm & Thorsberg 2006, s. 20). Gropen i Tanum är också belägen på en plats som var havsnära under mesolitikum (Gerdin & Munkenberg 2005, s. 166). Dock skiljer sig Grevie-Rammsjö här då platsen är den enda som inte var placerad nära vatten som kan fungera som en kommunikationsväg likt ett hav eller en sjö/å. När det kommer till groparnas placering går det inte att urskilja några kronologiska skillnader.

2.2.2 Groparnas storlek

Groparnas medelvärden i Ljungaviken är 1,16 meter i längd och 0,32 meter i djup. Den största gropen är A1375 och den minsta A5168 (se tabell 1). A5168 har preliminärt tolkats som ett dubbelt stolphål. Den största och minsta gropen är placerade inom norra delen av undersökningsområdet och A5168 är placerad i en hydda (se bilaga 3). Groparna från Grevie-Rammsjö har ett medelvärde i längd på 2,6 meter och djup på 0,45 meter. Här återfinns den största gropen, A21821 (se figur 2 och 3). När det kommer till groparna i Knutstorp så är medelvärdet för de tre gropar, där mått finns att tillgå, 0,77 meter i längd och 0,27 meter i djup. Den största gropen i Knutstorp är 1 meter lång och 0,32 meter djup (se figur 2 och 3). Den minsta gropen är A2550 med 0,5 meter i längd och 0,22 meter i djup, gropen är också minst när det kommer till längd i en jämförelse av alla gropar i denna uppsats (se figur 2). Den grundaste gropen, A2526, återfinns dock i Ljungaviken (se figur 3). Gropen i Tanum är ungefär 1 meter lång och minst 0,45 meter djup, då måtten på denna grop är otydliga har den inte inkluderats i figur 2 och 3 nedan.

Figur 2. Alla groparnas längd i fallande ordning. Tanum exkluderad. Grevie-Rammsjö i orange, Ljungaviken i blått och Knutstorp i grönt.

Figur 3. Alla groparnas djup i fallande ordning. Tanum exkluderad. Grevie-Rammsjö i orange, Ljungaviken i blått och Knutstorp i grönt.

Generellt återfinns de längsta groparna i Grevie-Rammsjö och de mindre groparna är spridda över alla tre platser (figur 2). Vad gäller djup är de grundaste groparna i Ljungaviken och de två djupaste i Grevie-Rammsjö och därefter Ljungaviken. Ur figur 2 och 3 ovan går det att se att groparna är ganska spridda i storlek på alla platser men Grevie-Rammsjö har de fyra längsta groparna och platsen har längst medelvärde. Inga tydliga kronologiska skillnader i längd och djup kan ses från figur 2 och 3. Kronologiska skillnader skulle kunna uppkomma bland annat på grund av förändringar i miljön och landskapet som skulle kunna leda till nya möjligheter

eller svårigheter. Men inga tydliga kronologiska skillnader i groparnas storlek kan ses i denna studie. Frågor om hur storleken på en grop kan förstås och tolkas kommer diskuteras i den andra delen av analysen.

2.2.3 Groparnas innehåll

Innehållet i groparna är varierande. Av de undersökta groparna i Ljungaviken innehåller cirka 55 % fynd av flinta och 90% olika former av ekofakter. Materialets spridning på norra delen av boplatsen i Ljungaviken koncentreras tydligt till hydda 1 och till området runt hydda 2 (se bilaga 3). När det kommer till materialets spridning i groparna finns den högsta koncentrationen i groparna mellan hydda 1 och 2. Alltså groparna A2440, A2464 och A2526. Dessa gropar innehåller avslag och olika spår av flintslagning och små mängder träkol. Materialets spridning på den nordvästra delen av boplatsen är koncentrerad till hydda 3 och 4 (se bilaga 4). Grop A4325 är mest fyndrik i det nordvästra området med fyra fynd av flinta och fynd av ekofakter exempelvis rhizom och frö från ärtväxt (se tabell 1 och 5). I Grevie-Rammsjö består innehållet i groparna av slagen, bearbetad och obearbetad flinta och ekofakter i form av bland annat hasselnötsskal och kol (se tabell 6). Materialets spridning på platsen är inte tillgänglig att analysera men 80 % av groparna innehöll flinta och cirka 67 % innehöll ekofakter i form av hasselnötsskal och/eller kol (se tabell 6). Innehållet i groparna från Knutstorp består av endast ekofakter i form av förkolnat tall, lövträ och alkotte. Inga artefakter påträffades i groparna. Groparna A2920 och A2444 har beskrivits som möjliga kokgropar där animalisk föda har tillagats. Detta baseras på innehåll av fytoliter och makrofossil (Holm & Thorsberg 2006, s. 38–39). Tolkningarna benämns som osäkra. Gropen från Tanum innehåller fynd av en yxa, material till yxtillverkning och avslag (se tabell 4). Många av groparna i denna uppsats innehåller inslag av sot, förkolnat material och andra spår av eld. Cirka 79% av de undersökta groparna visar på tecken på eldpåverkan. Detta måste dock inte betyda att det har brunnit i själva gropen.

Groparnas innehåll i form av artefakter och ekofakter kan vara svåra att jämföra då fyndtäthet är kontextuellt och kan således variera mellan platserna. Men i en jämförelse mellan de fyra platserna så är Knutstorp och groparna där de mest fyndfattiga. Vidare är det svårt att säga vilken plats som är mest fyndrik. Fyndlistor är inte tillgängliga för alla platser och därmed inte för alla gropar, exempelvis inte för groparna i Grevie-Rammsjö. Därför ses gropen i Tanum som den grop som är mest fyndrik i en jämförelse mellan platserna. Av alla undersökta

gropar i denna uppsats innehöll 50% fynd av flinta eller bergart och 83% fynd av ekofakter. Flertalet gropar innehöll både och.

Grop	Träkol	Rhizom	Ärtväxt	Gräsfrö (ospec)	Kråkvickerfrö	Mjölon	Tall	Viol	Obestämda frö	Flinta
A1630	x						x			
A1375	3	2			1				1	
A6857	x									
A7509	4	1				3				x
A2440	x									x
A2464	x									x
A2526	x									x
A5168										
A214 (FU)	x			2	14	5	1		3	
A7643	3	2				2		1		x
A4325	3	2	1		1					x

Tabell 5. Innehåll i de undersökta groparna i Ljungaviken. Träkol och rhizom har fått ett värde 1–4 motsvarande beskrivning i rapporten (x där mängd inte specificeras). Frön är i antal. Mer specifik beskrivning av flintan finns i tabell 1.

Grop	Kol (ej specificerad)	Hasselnötsskal	Flinta
A21821	x (träkol)	x	x
A64014	x	x	x
A64035			x
A64883	x (träkol)		
A65060		x	
A65475			x

Tabell 6. Innehåll i de undersökta groparna i Grevie-Rammsjö. I vissa fall har kol specificerats som träkol och i andra inte. Vilken typ av flinta groparna innehåller är inte specificerat i materialet som finns tillgängligt.

När det kommer till innehåll i from av stratigrafi så finns den inte tillgänglig för alla gropar. Profilritningarna av groparna från Knutstorp finns inte tillgängliga men det finns bilder på fem av groparnas profiler från fält där lagerföljden delvis går att utläsa (se bilaga 10). Två av groparna, A2444 och A653, har ett tydligt mycket sotigt lager mot botten av gropen. Även A2920 innehåller sot men lagret ser inte lika mörkt ut som i de andra två groparna. Dessa gropar har en lagerföljd med mer än ett lager. Groparna A750 och 2550 innehåller inga sotiga lager utan endast, vad som ser ut som, en homogen sandfyllning. Det finns inga profilritningar att analysera från Ljungaviken, men en bild på grop A214 (FU) från fält finns från förundersökningen (se bilaga 11). Stratigrafien i grop A214 (FU) är svårtydd men ser relativt

homogen ut. Profilritningarna från Grevie-Rammsjö har tillgängliggjorts. Den största gropen från platsen, A21821, har den mest komplicerade stratigrafien med 11 fyllningar (se bilaga 12). Att gropen har flera distinkta lager kan möjligtvis tyda på att den har fyllts igen succesivt. Vidare förekommer det flinta i alla lager och träkol i några. Lager 9 beskrivs som en möjlig yngre nedgrävning (se bilaga 12). I grop A64014 är nedgrävningen till gropen markerad längst ner i gropen och sedan finns ett stort, vad som ser ut som, homogent lager i större delen av gropen (se bilaga 13). Ett annat distinkt lager sys i vänstra hörnet av gropen. Generellt kan denna grop ses ha blivit igenfylld snabbare än A21821. Grop A64035 har en homogen fyllning med brun grov sand med sten, småsten och slagen flinta (se bilaga 14). Vidare är den slagna flintan något koncentrerad till den centrala delen av gropen med slagen flinta genom hela gropen (Svensson 2023). Ett aktivitetslager kring gropen verkar ha stört gropens lagerföljd. Den homogena fyllningen kan tyda på, likt A64014, en snabbare igenfyllning än A21821. Grop A65475 ser ut att bestå av endast en fyllning med brun grov sand och stenar (se bilaga 15). Denna grop kan ha fyllts igen vid ett tillfälle. A65060 består av sex olika lager med ett stort homogent lager. Ett av dessa lager, nummer 6, är dock ett senare stolphål som skär igenom gropens fyllning (se bilaga 16). Ingen profilritning finns till A64883.

2.3 Tolkning av groparna utifrån handlingssekvenser

I denna del kommer groparna att analyseras utifrån de olika sekvenserna av handlingar som kan kopplas till dem. Dessa kommer delas upp i grävande, användande och igenfyllande/övergivande. I dessa rubriker kommer groparnas placering, storlek och innehåll tas i akt och förstås utifrån handlingar. Här används en hermeneutisk metod där materialet tolkas och förstås ur ett handlingsteoretiskt perspektiv och kopplas till relevanta hypoteser och teorier diskuterade i teoriavsnittet.

2.3.1 Grävande

Den initiala gropgrävningen kan ses innebära olika val och handlingar. Likt Lindgren-Hertz (1998) beskriver, kan en grops profil ses representera det utrymme som personen/personerna som grävde gropen valde att skapa. Utifrån detta tankesätt kan olika val relaterade till gropgrävningen ses inkludera platsen där gropen placerats och gropens storlek. Som nämnt ovan har alla platser med gropar legat nära vatten i någon form. Även där gropar har grävts utanför en boplats, verkar ändå en vattennära placering ha prioriterats. Vattennära platser var viktiga under mesolitikum inte bara som en källa till dricksvatten, mat och som en

kommunikationsväg utan kanske också rituellt. Blinkhorn och Little (2018) diskuterar den möjliga kopplingen mellan mesolitiskt rituellt beteende och vattennära platser. Ifall groparna placerats på vattennära platser på grund av funktionella eller rituella aspekter är svårt att säga. Oavsett anledning så valdes samtliga gropar att placeras på en plats nära någon form av vattenkälla och detta kan möjligtvis förstås som någon form av logik eller norm där praktiska och kulturella aspekter tas i akt. Vidare kan groparnas placering på platser nära vatten ses som en slags norm om den spatiala strukturen på en mesolitisk boplats är organiserad utifrån kulturella och sociala aspekter liksom Grøn och Bicho (2021) och Bergman (2008) beskriver. Denna norm kan ha uppkommit utav praktiska skäl men sedan blivit en del av den kulturella och sociala strukturen på dessa platser. Vidare är vattennära boplatser ett välkänt fenomen under mesolitikum i Skandinavien, så att platser med bara gropar också placerats på liknande sätt verkar troligt. I diskussioner om normer är det dock viktigt att ta det begränsade källmaterialet i akt. Stora slutsatser borde inte dras utifrån ett material från endast fyra mesolitiska lokaler. Men likheter kan ändå diskuteras men möjligtvis inte generaliseras.

En annan intressant faktor att diskutera när det kommer till grävandet och placeringen av gropar är tidsaspekten. Denna aspekt kan diskuteras relaterat till ett stort antal gropar i Knutstorp vilka benämns som möjligt mesolitiska (se bilaga 7). Om alla dessa gropar är mesolitiska väcks frågor ifall de har grävts över en längre tid eller är samtida. Ifall de har grävts över en längre tid kan platsen ha varit en plats där man återkommer av olika anledningar. Allen & Gardiners (2002) diskussioner om kollektiva minnen och återvändande till platser är intressant att ta upp här och generellt i diskussionen om alla gropar i denna studie. Groparna i Knutstorp är daterade från 7970 till 7070 f.v.t., vilket är ett spann på nästan 1000 år. Dateringarna på fyra av groparna kan ses, som nämnt innan, osäkra men för resonemangets skull tas de ändå med. Flertalet gropar i denna uppsats har varierande dateringar inom samma plats. Groparna i Grevie-Rammsjö är daterade från cirka 8100 till 7100 f.v.t. vilket, liksom Knutstorp, är ett spann på cirka 1000 år. Vidare i Ljungaviken är groparna daterade från cirka 6200 till 5500 f.v.t. Alla dessa platser kan ses ha använts vid olika tillfällen och tider och gropar verkar ha grävts i olika tider. Att komma tillbaka till en plats och gräva gropar, som inte nu kan utläsas ha någon tydlig funktion, kan tyda på att handlingen att gräva gropen har betytt något. Hodder (1995) beskriver att handlingar reproducerar idéer oavsett vilka typer av handlingar det är. Olika idéer om hur och var en grop ska grävas och hur den ska användas kan ses reproduceras i handlingar relaterade till gropen såsom grävandet. Olika normer om gropgrävande kan ha varit närvarande. Dessa kommer troligtvis från funktionella och praktiska aspekter men kan senare utvecklats till en norm med

ytterligare betydelse. Blikhorn och Little (2018) diskuterar gropar och gropgrävning som något som kan ha förståtts som ”rätt sak att göra”. En handling som var rätt och kanske meningsfull att utföra, speciellt som en aktivitet som utfördes tillsammans på ett strukturerat sätt. De stora groparna i Greve-Rammsjö kan förstås på detta sätt. Större arbetsinsatser borde ha krävts då groparnas storlek är betydligt större än de i Knutstorp. Groparnas större storlek kan också ha medfört högre grad av samarbete i grävningen. Noble och Brophys (2014) diskussioner om byggandet av monumentala strukturer och betydelser av att förändra landskapet kan potentiellt kopplas till gropgrävning, då gropgrävningen kan ses som ett sätt att förändra landskapet. Vidare borde den fysiska upplevelsen av att gräva en stor grop vara annorlunda mot att gräva en mindre grop. De gropar som har ett djup på över en halvmeter kan ha krävt att man var i gropen för att gräva dem. Detta borde ses som att en större arbetsinsats krävts och den fysiska upplevelsen kan vara annorlunda mot att gräva en liten grop. Om man ska följa teorier om embodiment så kan dessa skillnader i själva grävandet bidra till betydelsen av gropen baserat på den fysiska upplevelsen av att gräva gropen. Malafouris (2016) skriver att våra fysiska erfarenheter av världen strukturerar vår upplevelse av den. De gropar som idag är svårtydda och fyndfattiga kanske kan tolkas ha haft betydelser relaterade till markering av plats eller relaterade till gropgrävning som en form av norm. Markeringen av plats kan härstamma från praktiska skäl såsom att gräva upp något ur marken eller att platsen var viktiga av andra skäl. Oavsett anledning, symbolisk eller praktisk, kan ändå aspekter av platsmarkering ses i gropar och gropgrävning. Ifall gropgrävning ska ses som en norm, där takar om vad som är rätt och fel sätt att utföra handlingen på finns, borde detta möjligtvis ses genom någon form av standardisering av groparna. Detta syns dock inte i jämförelsen av storlek och innehåll. Men en tendens att placera groparna vattennära finns. Även då ingen standardisering i groparnas storlek och innehåll ses i denna uppsats betyder inte det att det inte finns. Ett större material kan bidra till att sådana standardiseringar påvisas, alternativt stärka resultatet att de inte finns. Normer om själva gropgrävningen kan dock ändå ha funnits, även då groparna och deras innehåll är varierande.

Grävandet av en grop kan ses inkludera flertalet val och handlingar exempelvis relaterade till placering och storlek. Likheter i groparnas placering är närhet till vatten, både då groparna är placerade på en boplats och utanför. Vidare kan handlingen att gräva en grop ses skilja sig mellan groparna, där groparnas varierande storlek leder till att själva grävandet kan ses som annorlunda mellan olika gropar. Den kroppsliga upplevelsen av att gräva en liten grop kontra en stor grop borde vara olika. Vidare kan gropens storlek också ses bidra till skillnader i det

sociala, där det antagligen krävdes högre grad av samarbete och en större arbetsinsats för att gräva större gropar. Grävandet av groparna kan ha uppkommit av funktionella aspekter och valen av exempelvis plats har antagligen haft praktiska grunder. Dessa funktionella och praktiska aspekter kan sedan ha blivit del av normer med ytterligare betydelse. Vidare kan gropgrävning och gropar vara ett sätt att markera en plats av olika anledningar. Betydelsen av en grop kan förstås utifrån både funktionella aspekter och andra aspekter inkluderade normer.

2.3.2 Användande

När det kommer till användandet av groparna och de aktiviteter som möjligtvis kan kopplas till dem kan deras placering tas i akt. Groparnas nära placering till hyddorna i Ljungaviken skulle kunna tolkas som att deras funktion har varit viktig eller att de använts frekvent. Detta då viktiga eller frekvent använda anläggningar antagligen inte placerades långt från hyddorna som troligtvis fungerade som en utgångspunkt. Härdarna i Ljungaviken är exempelvis placerade nära hyddorna vilket kan ses stärka att groparnas placering kan tyda på att de hade viktiga funktioner eller var frekvent använda. Mansrud och Eymundsson (2016) beskriver hur härdar var och är centrala för många jägar-samlare både funktionellt och social/rituellt. Därför kan härdarnas nära placering till hyddorna ses stärka att viktiga och användbara anläggningar är placerade nära hyddor eller platsen där man bor. Eftersom groparna i Ljungaviken är placerade på liknande sätt skulle det kunna stärka att de fyllde någon viktig funktion eller var frekvent använda. Som nämnts tidigare tolkas några gropar som kokgropar på bopplatsen. Dessa gropar innehåller rikligt med träkol och skörbrända stenar. Baserat på innehållet i grop A7643 i form av träkol, sotig sand och en bränd skrapa verkar det ha brunnit i gropen. Denna grop är dock inte tolkad som en grophärd eller kokgrop i den arkeologiska rapporten. Frågan är ifall funktionen skulle kunna vara kokgrop likt andra gropar med liknande innehåll av bränt material. Grop A7643 ligger också i ett område med härdar vilket kan ses stärka tolkningen som kokgrop. Denna tolkning måste ses som osäker.

Groparna i Knutstorp kan ses vara placerade utanför en mesolitisk bopplats likt platser beskrivna av Grøn och Bicho (2021). Genom att följa Grøn och Bichos (2021) tankesätt kan groparna ses vara del av en mesolitisk bopplats även då inga andra anläggningar har påträffats på platsen och platsen är fyndfattig. Frågor om vad som kan ha pågått kopplat till dessa gropar är intressanta, exempelvis kan det ha funnits något av intresse i marken eller runt platsen. Som nämnt ovan tolkades två gropar (A2920 och A2444) som möjliga kokgropar där animalisk föda har tillagats. Dessa tolkningar görs, men de skriver också att groparna kan ha haft andra funktioner. Dessa

andra funktioner specificeras inte. Baserat på bilderna på groparnas profiler (se bilaga 10) har det antagligen eldats i tre av groparna (A2920, A2444 och A653). Vad dessa gropar har fyllt för funktioner är svårtolkat men det verkar som att groparna har använts till något som har involverat eld. Vidare kan de tillsynes homogena fyllningarna i groparna A750 och A2550 ses tyda på att de har fyllts igen snabbt eller vid ett tillfälle. Vad detta kan bero på kan spekuleras i. Då groparna inte innehöll något annat än förkolnad tall är deras funktioner svårtydda.

Knutstorp beskrivs som en fyndfattig plats när det kommer till mesolitiska artefakter både runt och i groparna. Detta skulle kunna bero på, vilket skrivs i rapporten, att platsen använts temporärt. En annan aspekt som borde tas i akt är att groparna kan ha haft innehåll som inte har bevarats i form av exempelvis organiskt material. Groparna kan ha varit mer fyndrika men med material som inte har bevarats. Alltså kan platsen ha varit mer använd och under längre tid än vad som sägs i rapporten, bara på ett sätt som inte förväntats eller lämnat tydliga spår. Det pågår diskussioner om hur groparna på platsen högst troligt har störts av jordbruk, där de översta lagerna av groparna inte finns kvar längre (Holm & Thorsberg 2006, s. 17). Således kan groparna ha varit djupare än vad som syns nu och fyndmaterial kan ha försvunnit på grund av plöjning. Detta kan också betyda att platsen har varit mer frekvent använd än vad som nu kan återfinnas arkeologiskt.

Hur gropen i Tanum har använts kan tolkas genom att den beskrivs ha tunna ljusa linser som tyder på att gropen har stått öppen och sandat igen (Gerdin & Mungberg 2005, s. 146). Området där gropen är belägen har bland annat relaterats till yxtillverkning och gropen är den enda mesolitiska anläggningen på platsen. Den är belägen under yngre stensättningar och är relativt fyndrik med fynd av bland annat en yxa och material till yxtillverkning (se tabell 4). Då gropen verkar ha stått öppen skulle det kunna tyda på att materialet i gropen har lagts ner medvetet och inte bara ackumulerats över tid. Materialet kan ha deponerats medvetet i form av avfall eller av mer symbolisk betydelse. Yxor har kopplats till rituellt beteende på närliggande platser. Som nämnts i tidigare forskning har liknande gropar med yxdeponeringar och avslag från yxtillverkning påträffats i norra Bohuslän (Falkenström 2009). Dessa gropar från norra Bohuslän har tolkats som ett rituellt övergivande av en plats då de har fyllts igen, eldats på och avslag har strötts över. Just spår av eldning, igenfyllning eller avslag ovanpå gropen verkar inte synas i den mesolitiska gropen från Tanum RAÄ 548, men det är intressant att liknande deponeringar har återfunnits på andra platser i närheten. Innehållet i gropen i Tanum skulle kunna tyda på någon form av symbolisk mening med att deponera yxor och yxmateriäl i en grop, eftersom hypoteser om rituellt beteende finns på närliggande platser med liknande gropar.

Men det kan också vara en avfallsgrop då yxtillverkning på platsen verkar ha varit pågående. Gropen har inte fyllts igen liksom vissa andra gropar i denna studie, utan den har lämnats öppen. En öppen grop skulle kunna tyda på att materialet som läggs ner ska förbli synligt. Oavsett hur deponeringen ska tolkas, kan en medveten nedläggning av material ha skett eftersom gropen har stått öppen. En medveten deponering av material måste dock inte tyda på symbolisk eller rituellt betydelse utan kan också uppstå av vardagliga handlingar. Deponeringen kan tolkas som resultatet av handlingar från vardagliga sysslor, såsom yxtillverkning, som bidragit till att materialet har hamnat i gropen. Enligt Garrow (2012) är det inte bara medvetna eller rituella handlingar som skapar meningsfull variation och mönster i den materiella kulturen, utan också vardagliga aktiviteter. Innehållet i gropen kan ses utifrån begreppet *material culture patterning* och således som ett resultat av olika aktiviteter som har pågått på platsen. Utifrån detta synsätt kan innehåll ses som meningsfullt idag, oavsett intentionerna bakom handlingarna som ledde till att artefakterna hamnade i gropen. Den slutsats som kan dras om användningen av gropen i Tanum är att den högst troligt har lämnats öppen och att material har deponerats i den, oavsett vilka handlingar som har lett till deponeringen, ritualiserade eller ej.

Användandet av groparna kan också förstås utifrån groparnas innehåll, där både artefakter, ekofakter och stratigrafi tas i akt. Groparna som innehåller bearbetad och slagen flinta borde tyda på att bearbetning av flinta har pågått nära groparna. Man kan ha suttit runt groparna och slagit flinta som sedan har hamnat i groparna, antingen medvetet eller genom det vardagliga livet. Flintmaterialet kan också ha slagits någon annanstans och sedan deponerats i groparna i form av avfall eller av andra anledningar. I Ljungaviken var groparna A2440, A2464 och A2526 mest fyndrika i form av flinta. Dessa gropar kan ha använts som avfallsgropar där flintavfall deponerats för att hålla området vid hyddan rent. Intressant är att groparna är placerade i rad och har varierande storlek där A2440 är störst och A2526 är minst (se figur 1 & 2 och bilaga 1). Även då de varierar i storlek så har de liknande innehåll i form av flintavslag, vilket skulle kunna tyda på att funktionen av dessa gropar inte avgörs av storleken. Om storleken hade varit avgörande kanske innehållet i groparna hade varierat. Dock kan groparna ses vara för fyndfattiga, endast 13 fynd av flinta totalt (se tabell 1), för att tolkas som avfallsgropar då platsen generellt sett är mer fyndrik. Denna spridning i materialet kan eventuellt tolkas som *material culture patterning*, där vardagliga aktiviteter har bidragit till att materialet har spridits på ett visst sätt. Vidare kan flintmaterialet i groparna i Grevie-Rammsjö, liksom Ljungvikens gropar, tyda på att flinta har slagits runt groparna. En av groparna i Grevie-Rammsjö, A64035, benämns på profilritningen (se bilaga 14) som aktivitetsgrop. Alltså en grop

där aktivitet har pågått, det är dock otydligt om detta ska tolkas som aktivitet i gropen eller endast runtomkring. Vidare återfanns det ekofakter i form av förkolnade frön och rester av växter i groparna i Ljungaviken (se tabell 5). Vissa av dessa ekofakter kopplas till matlagning och således kan möjligtvis groparna också kopplas till matlagning eller bearbetning av mat. Dessa rester av matlagning kan också ha hamnat i groparna utan att groparna har varit involverade i matlagningsaktiviteter. I Grevie-Rammsjö återfanns ekofakter i form av hasselnötsskal och kol. Hasselnötsskalen kan också kopplas till mat och ibland till matlagning. I andra länder har gropar för hasselnötsrostning påträffats (Gehlen et al. 2020) dessa gropar ser dock annorlunda ut än de i Grevie-Rammsjö. Stratigrafin kommer diskuteras mer ingående i 2.3.3 där igenfyllandet men även användandet av groparna diskuteras ytterligare.

Sammanfattningsvis har groparna i denna uppsats använts på olika sätt och olika typer av handlingar och aktiviteter kan kopplas till dem. Användningen av gropen i Tanum kan möjligtvis kopplas till någon form av symboliskt eller rituellt beteende, då andra liknande gropar har tolkats på detta sätt. Gropen kan också ha stått öppen som någon form av avfallsgrop. Vidare urskiljer sig gropen i Tanum när det kommer till både typen av artefakter och antalet jämfört med andra gropar i denna studie. Andra gropar i uppsatsen kan möjligtvis tolkas som någon form av kokgrop där aktiviteter relaterade till matlagning har pågått. Vidare kan några gropar ha varit involverade i olika aktiviteter relaterade till flintbearbetning, möjligtvis som någon form av avfallsgropar där material har deponerats medvetet eller inte. Flertalet varierande aktiviteter har antagligen pågått relaterade till groparna och dessa kan förstås i olika omfattning,

2.3.3 Igenfyllande/ övergivande

Igenfyllningen och/eller övergivandet av en grop kan förstås på olika sätt och ge insikter i handlingar kopplade till groparna och hur de har använts. Groparna i denna studie har antagligen använts och övergetts på olika sätt. Genom att studera stratigrafin kan förståelse för gropens igenfyllning och användning uppkomma. Groparna från Grevie-Rammsjö har varierande stratigrafi och har antagligen fyllts igen i olika takt och på olika sätt. Vissa gropar verkar ha varit öppna och inte fyllts igen under ett tillfälle, till exempel grop A21821. Denna grop har flera distinkta lager och har antagligen varit öppen under en tid. Det översta lagret, benämnt 10 (se bilaga 12), ser ut att vara homogent och kan tyda på att gropen har fyllts igen efter att ha stått öppen och använts. Igenfyllningen tolkas i denna uppsats som en medveten handling. McAnany & Hodder (2009) argumenterar för att stratigrafin ska tolkas utifrån

mänskliga handlingar och agens. Igenfyllning kanske sker då gropens funktion inte längre är nödvändig eller när platsen ska lämnas. Att man väljer att fylla igen en grop kommer antagligen av praktiska skäl, exempelvis om innehållet i gropen ska döljas eller om gropen har fyllt sin funktion. Tankar om att dölja något eller få något att försvinna framförs av Blinkhorn och Little (2018). De beskriver hur allt som läggs ner i en grop försvinner på något sätt från den ”synliga världen”, oavsett om gropen fylls igen eller inte. Detta synsätt kan appliceras på denna uppsatsens material, alltså tanken att något kan försvinna genom gropdeponeringen och det eventuella övertäckandet. Personen/personerna som har deponerat något i en grop och eventuellt fyllt igen gropen kan ha haft uppfattningen om att få något att försvinna genom handlingen att deponera i gropen. Denna uppfattning kan möjligtvis bidra till gropens betydelse där deponeringen och igenfyllandet ses som meningsfullt eller symboliskt. Även material som har lagts ner i en avfallsgrop har ändå ett element av att ”försvinna” genom att bli deponerat och/eller nedgrävt, men då kanske inte har setts som meningsfullt för individen som utförde handlingen. Inga av groparna i denna uppsats kan tydligt tolkas innehålla deponeringar som ses som *odd depositions*, men material som är resultatet av ritualiserade handlingar och således borde ses som *odd despositions* kan ha funnits i groparna men inte bevarats. Ifall ting har deponerats genom ritualiserade eller symboliska handlingar, kan igenfyllandet också ha bidragit till en symbolisk mening likt att få något att försvinna från vår synliga värld.

Vidare finns det gropar som inte har lämnats öppna och som har ett snabbare igenfyllnadsförlopp, till exempel några gropar från Grevie-Rammsjö. Dessa gropar har färre lager eller ett mer homogent lager. Tre gropar från andra platser (A750, A2550 och A214 (FU)), som har vad som ser ut som ett homogent lager, kan också ha fyllts igen vid ett tillfälle. Att en grop har ett homogent lager kan tyda på ett snabbare förlopp av användning och/eller igenfyllning. Alltså att gropen har använts och fyllts igen snabbare än de gropar med flera lager. Praktiska aspekter kan bidra till att en grop inte lämnats öppen, där dess bruk var kortvarigt och avslutades genom att fylla igen gropen. Ett exempel är grop A65475 (se bilaga 15) där gropen ser ut att ha endast ett homogent lager med stenar i botten. Gropen beskrivs också ha haft en koncentration av slagen flinta. Denna grop kan ha använts under kortare tid och övergetts snabbare än de med flertalet lager. Hur och när en grop fylls igen beror antagligen till stor del på praktiska och funktionella aspekter där användandet spelar roll.

Igenfyllningen kan ses på flera sätt, exempelvis som ett sätt att avsluta något, antingen symboliskt eller praktiskt. Detta kan ses i exemplet ovan gällande gropar i Bohuslän där tecken av ett rituellt övergivande av en plats har påträffats. Vidare kan också aspekter av att gräva ner

något tas i akt, där tankar om att gömma eller få något att försvinna kan ha varit närvarande. Gropars igenfyllning kan också bero på praktiska aspekter där gropen inte behövs längre eller innehållet i den ska täckas över. Dessa anledningar till att fylla igen en grop kan förstås utifrån handlingar av olika slag med olika intentioner. Några av groparna i denna studie verkar ha lämnats öppna och använts. Dessa gropars funktioner borde i många fall ha bidragit till att de lämnats öppna, exempelvis som en öppen avfallsgrop. Vidare är en annan tanke att det som läggs ner i en öppen grop ska synas eller tittas på av åskådare. Slutligen borde igenfyllandet av en grop alltid förstås som en medveten handling, men intentionen bakom den kan variera. Både praktiska, såväl som mer ritualiserade eller symboliska handlingar, kan möjligtvis kopplas till en grops igenfyllning.

3. Diskussion och slutsatser

Frågeställningarna för denna uppsats berör frågor om hur gropars funktioner och betydelser kan tolkas och vilka aktiviteter som kan ha pågått kopplade till groparna. Funktioner kan tolkas via olika aspekter såsom placering, storlek och innehåll. Vissa gropars nära placering till andra viktiga anläggningar exempelvis härdar och hyddor kan tyda på att deras funktioner har varit viktiga eller att de varit frekvent använda, exempelvis groparna i Ljungaviken. Samtliga gropar i denna studie är placerade nära vatten vilket möjligtvis kan ses som någon slags norm. Genom att studera innehållet i groparna kan hypoteser om vilka aktiviteter som kan kopplas till dem uppkomma. Flertalet gropar i denna uppsats kan troligtvis kopplas till aktiviteter relaterade till matlagning, städning och flintbearbetning baserat på innehåll i form av flinta och olika typer av ekofakter. Gropar från alla platser kan tolkas på detta sätt. Det finns gropar från både Ljungaviken och Knutstorp som tolkas, ibland osäkert, som kokgropar. Vidare skiljer sig innehållet i gropen i Tanum från de andra groparna, där dess innehåll kan tolkas symboliskt eller rituellt, baserat bland annat på att andra liknande gropar i närheten har tolkats på detta sätt. Dock kan gropen i Tanum också tolkas, likt andra gropar i denna uppsats, som en öppen avfallsgrop där material har deponerats. Generellt kan groparna i denna studie sägas ha haft varierande funktioner som kan tolkas i olika hög grad.

I denna studie ses ett handlingsteoretiskt perspektiv ge nya insikter i mesolitiska gropar genom att studera olika handlingssekvenser kopplade till dem. De handlingssekvenser som har studerats är grävning, användning och igenfyllning/övergivning i ett försök att komma närmare eventuella betydelser och funktioner av groparna. Handlingar ses, i denna uppsats, reproducera idéer och strukturer och syns i den materiella kulturen i form av materialiserade handlingar. Genom detta perspektiv sätts människan och hennes agens i fokus. Olika val och

handlingar har gjorts relaterat till groparna och dessa kan ha bidragit till groparnas betydelser. För att närma sig groparnas möjliga sociala och kulturella betydelser har olika faktorer tagits i akt. Handlingen att gräva en grop kan tolkas som varierande beroende på gropens storlek och djup. Upplevelsen av att gräva olika gropar kan ses leda till att deras betydelser kan tolkas som olika. Samarbetsgraden och arbetsinsatsen i gropgrävningen skulle också kunna bidra till gropens sociala och kulturella betydelse. De stora groparna i Grevie-Rammsjö tolkas ha krävt en större arbetsinsats än andra mindre gropar i uppsatsen. Vidare tolkas den kroppsliga upplevelsen av att gräva en stor grop som annorlunda jämfört med att gräva en liten grop. Själva handlingen att gräva gropar kan också ses som betydelsefull där både praktiska och symboliska betydelser kan finnas. Markering av plats och återvändande till platser kan kopplas till groparna, speciellt till de gropar som har svårtydd funktion, såsom gropar från Knutstorp och Grevie-Rammsjö. Vidare kan betydelsen förstås utifrån användningen och igenfyllningen av gropen, där funktionella och praktiska aspekter av gropen tas i akt. Ifall gropen har lämnats öppen eller fylld igen kan vidare bidra till förståelse av gropens funktion och användning. En öppen grop borde ha använts under en längre tid och det deponerade materialet i en öppen grop kan tyda på medvetna deponeringar. Dessa deponeringar kan vara medvetna men måste inte tyda på symboliska eller rituella handlingar, utan kan också vara deponeringar av exempelvis avfall. Gropar som antagligen har stått öppna återfinns i Grevie-Rammsjö, Tanum och i Knutstorp. De gropar som har fyllts igen snabbare, har antagligen använts under en kortare tid. Detta kan bero på gropens funktion eller att exempelvis något grävdes ner. Gropar som har ett snabbare igenfyllningsförlopp tycks ses i Grevie-Rammsjö och Knutstorp. Eventuella symboliska betydelser av att gräva ner eller få något att försvinna har diskuterats i förhållande till gropar och igenfyllning. Vidare har symboliska betydelser av vattennära platser och gropar på dessa platser också diskuteras. Som nämnt ovan var alla gropar i denna uppsats placerade vattennära vilket kan ha både praktiska såväl som symboliska betydelser.

Denna studie kan positioneras i förhållande till annan gropforskning både mesolitisk och neolitisk. Mesolitiska gropar i olika delar av Europa har tolkats haft funktioner såsom avfallsgropar, förvaringsgropar, kokgropar och gropar med rituella depositioner. Betydelser av gropar och gropgrävning under mesolitikum har diskuterats i andra studier, men inte varit fokus för dessa. Likande studier har istället främst gjorts på ett neolitiskt material där handlingssekvenser relaterade till gropdepositioner har diskuterats. Själva gropen och gropgrävningen verkar dock inte ha varit fokus för mycket av den tidigare forskningen. Därför försöker denna uppsats applicera ett handlingsteoretiskt perspektiv på ett mesolitiskt material

och även utvidga fokus i gropforskningen från deponeringar till att också inkludera grävandet och gropen i sig. En intressant faktor angående materialet för denna uppsats, som skiljer groparna från andra studier, är bristen på benmaterial i groparna. Inte ens i gropar som tolkas ha använts till matlagning finns det bevarat benmaterial. Detta kan komma från att ben inte har bevarats eller inte funnits i groparna. Vidare kan det bero på det begränsade materialet som har använts i studien. Ifall ett större material hade använts kanske ben hade framkommit. Benmaterial har hittats i mesolitiska gropar i andra länder och i svenska mesolitiska gropar. Ett stort benmaterial återfanns bland annat i Norge Sunnansund i fiskfermenteringsrännan/gropen. Bevaringsförhållandena varierar dock inom Sverige och mellan olika platser, vilket kan vara en bidragande faktor till bristen på ben i materialet för denna uppsats. Vidare liknar groparna i Knutstorp gropar från Tyskland och Nederländerna som beskrivs av Gehlen et al. (2020). Dessa gropar finns i ansamlingar utanför boplatser, är ofta grävda i sand och tolkas generellt som kokgropar (Gehlen et al. 2020, s. 254). Det är intressant att groparna i Knutstorp liknar dessa och att liknande gropar har hittats i andra delar av Europa. Denna typ av grop kan forskas vidare på och kartläggas ytterligare.

När det kommer till framtida forskning kan den inkludera sammanställning av mesolitiska gropar i Sverige. Inte bara för att göra framtida forskning på gropar mer lättillgängligt utan också för att se om generella tendenser i exempelvis storlek, innehåll och placering kan utläsas. Ett bra underlag kan troligtvis underlätta bedömningar av nya mesolitiska gropar som påträffas. Vidare kan mer forskning på gropar, där inte endast deponeringen ställs i fokus, vara gynnsam. Detta för att komma närmare anledningar till att gropar placerats och använts på ett visst sätt. Ytterligare dokumentation och kunskap om mesolitiska gropar verkar behövas. Detta skulle kunna motverka att anläggningarna förbises eller inte upptäcks. Studier utförda genom experimentell arkeologi skulle kanske kunna ge ytterligare insikter i gropgrävning där teorier om embodiment och handlingar kan tillämpas. Generellt anser jag att mer forskning på mesolitiska gropar från Sverige borde göras, då ett större material kan användas för att generalisera och hitta mönster om sådana finns. Här kan också kronologiska skillnader eller mönster möjligtvis upptäckas. Andra relevanta framtida forskningsfrågor kan röra frågor såsom hur långt ifrån en boplatz mesolitiska individer rörde sig för att hitta specifika råvaror, där gropar placerade utanför boplatser kan bidra med insikter.

4. Sammanfattning

Avslutningsvis är denna uppsats ett försök till att utforska svenska mesolitiska gropar genom ett handlingsteoretiskt perspektiv för att komma närmare deras möjliga funktioner och

betydelser. Andra relevanta hypoteser och teorier har tillämpats för att komma närmare groparnas funktioner och betydelser. Groparna grävdes troligen på grund av praktiska och funktionella skäl såsom matlagning eller städning. Groparna i denna studie har varierande storlek och innehåll och har således antagligen haft varierande funktioner. De har också varierande placeringar, men är alla placerade nära en vattenkälla. Vidare kan handlingssekvenser relaterade till groparna såsom grävandet, användandet och igenfyllandet/övergivandet tolkas bidra till groparnas betydelser. Dessa betydelser kan vara praktiska, symboliska eller både och. Betydelser härstammar antagligen från funktionella aspekter som sedan kan ha övergått till någon form av norm eller struktur. Dock behövs ett större material för att göra generaliseringar om mesolitiska normer och strukturer relaterade till gropar, gropgrävning och användning.

5. Litteraturlista

Achard-Corompt, N., Ghesquiere, E., Laurelut, C., Leduc, C., Remy, A., Richard, I., Riquier, V., Sanson, L., & Watez, J. (2021). Mesolithic pit-sites in Champagne (France): First data, key issues (s. 198-201). I (eds.) Borić, D., Antonović, D., and Mihailović, B. (2021). *Foraging Assemblages Volume 1*. Serbian Archaeological Society, Belgrade, Republic of Serbia. The Italian Academy for Advanced Studies in America, Columbia University, New York, USA

Allen, J., M. & Gardiner, J. (2002). A sense of time: Cultural markers in the Mesolithic of Southern England. (s. 139-153). I David, B., och Wilson, M. (eds.). (2002). *Inscribed Landscapes: Marking and Making Place*. Honolulu: Univeristy of Hawai'i Press.

Anderson-Whymark, H., & Thomas, J. (eds.). (2012). *Regional Perspectives on Neolithic Pit Deposition: Beyond the Mundane*. Neolithic Studies Group Seminar Papers 12. Oxbow Books, Oxford, UK.

Baczkowski, J. (2019). Making Connections: A Fresh Analysis of an Early Neolithic Pits and its Contents. (s. 378- 394). OXFORD JOURNAL OF ARCHAEOLOGY. (2019). John Wiley & Sons Ltd.

Berggren, Å. & Nilsson Stutz, L. (2010). Ett utmanat koncept? Ritualbegreppets möte med arkeologin. (s. 31–58). I Hornborg, A-C. (red). (2010). *Den rituella människan – flervetenskapliga perspektiv*. Linköping: Linköping University Electronic Press.

Berggren, Å. (2015). Neolithic depositional practices at Dösemarken – a discussion of categorization. (s. 21-32). I (eds.) Brink, K., Hydén, S., Jennbert, K., Larsson, L., & Olausson, D. (2015). *Neolithic Diversities Perspectives from a conference in Lund, Sweden*. ACTA ARCHAEOLOGICA LUNDENSIA SERIES IN 8°, No. 65.

Bergman, I. (2008). Roasting Pits as Social Space the Organisation of Outdoor Activities on an Early Mesolithic Settlement Site in Northern Sweden (s.7-20). *Current Swedish Arehaealogy*. Vol. 15-16.

Blinkhorn, E., Lawton -Matthews, E., & Warren, G. (2017). Digging and filling pits in the Mesolithic of England and Ireland (s. 212-223). *Creuser au Mésolithique / Digging in the Mesolithic: Actes de la séance de la Société préhistorique française de Châlons-en-Champagne (29-30 mars 2016)*. *Séances de la Société préhistorique française*. Vol. 12. Société Préhistorique Française.

Blinkhorn, E., & Little, A. (2018). Being Ritual in Mesolithic Britain and Ireland: Identifying Ritual Behaviour Within an Ephemeral Material Record (s. 403–420). *Journal of World Prehistory*. (2018) Vol. 31.

Edgeworth, M. (2014). The relationship between archaeological stratigraphy and artificial ground and its significance in the Anthropocene. (s.91-108). I Waters, C. N., Zalasiewicz, J. A., Williams, M., Ellis, M. A. & Snelling, A. M. (eds). (2014). *A Stratigraphical Basis for the Anthropocene*. Geological Society, London, Special Publications, 395. First published online October 25, 2013.

Falkenström, P. (2009). *Nedgrävt, omgrävt och utgrävt. Förhistorisk verksamhet i gravmiljö från senmesolitikum till äldre järnålder*. Arkeologisk slutundersökning. Bohusläns museum Rapport 2009:22.

Fendin, T., Ericson, T., & Persson, C. (2014). *Norje Nordansund. Mesolitiska lägerplatser i ett skärgårdslandskap och boplatzlämningar från yngre bronsålder- äldre järnålder*. Särskild arkeologisk undersökning 2011. Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län. Blekinge museum Rapport 2014:11.

Friman, B., & Lagerås, P. (2015). *Arkeologisk förundersökning 2015. Ljungaviken etapp 2, yta A. Blekinge, Sölvesborg kommun, Sölvesborg socken, Sölve 3:10, fornlämning Sölvesborg 74*. Rapport 2015:94. Statens historiska museer.

Garrow, D. (2012) Odd deposits and average practice. A critical history of the concept of structured deposition (s. 85-115). *Archaeological Dialogues*. Vol 19(2). Cambridge University Press.

Gehlen, B., Eckmeier, E., Gerken, K., Schön, W., & Zander, A. (2020). Mesolithic pits in Germany – a first compilation (s. 243- 313). I Zander, A., Gehlen, B., & Schön, W. (eds.). *From the Early Preboreal to the Subboreal period – Current Mesolithic research in Europe: Studies in honour of Bernhard Gramsch. Mesolithic Edition 5*.

Gerdin, A-L., & Munkenberg B-A. (2005). *Från mesolitisk tid till järnålder – Tanum, inte bara hällristninga*. UV VÄST RAPPORT 2005:7.

Grøn, O., & Bicho, N. (2021). Introduction: Settlements, dwellings, pits, and middens – still very far from a theory of everything! (s.159- 161). I Borić, D., Antonović, D., and Mihailović, B. (eds.). (2021). *Foraging Assemblages Volume 1*. Serbian Archaeological Society, Belgrade, Republic of Serbia. The Italian Academy for Advanced Studies in America, Columbia University, New York, USA.

Hagberg, L. (2017). *Stenålder vid Plittorps gård. Mesolitiska boplatzlämningar och neolitiska nedslag*. Rapport 2017:58. Arkeologisk undersökning. Kalmar län, Småland, Oskarshamn kommun, Misterhults socken, fastighet Plittorp 1:6, fornlämning Misterhult 2093.

Hodder, I. (1995). *Theory and Practice in Archeology*. Routledge.

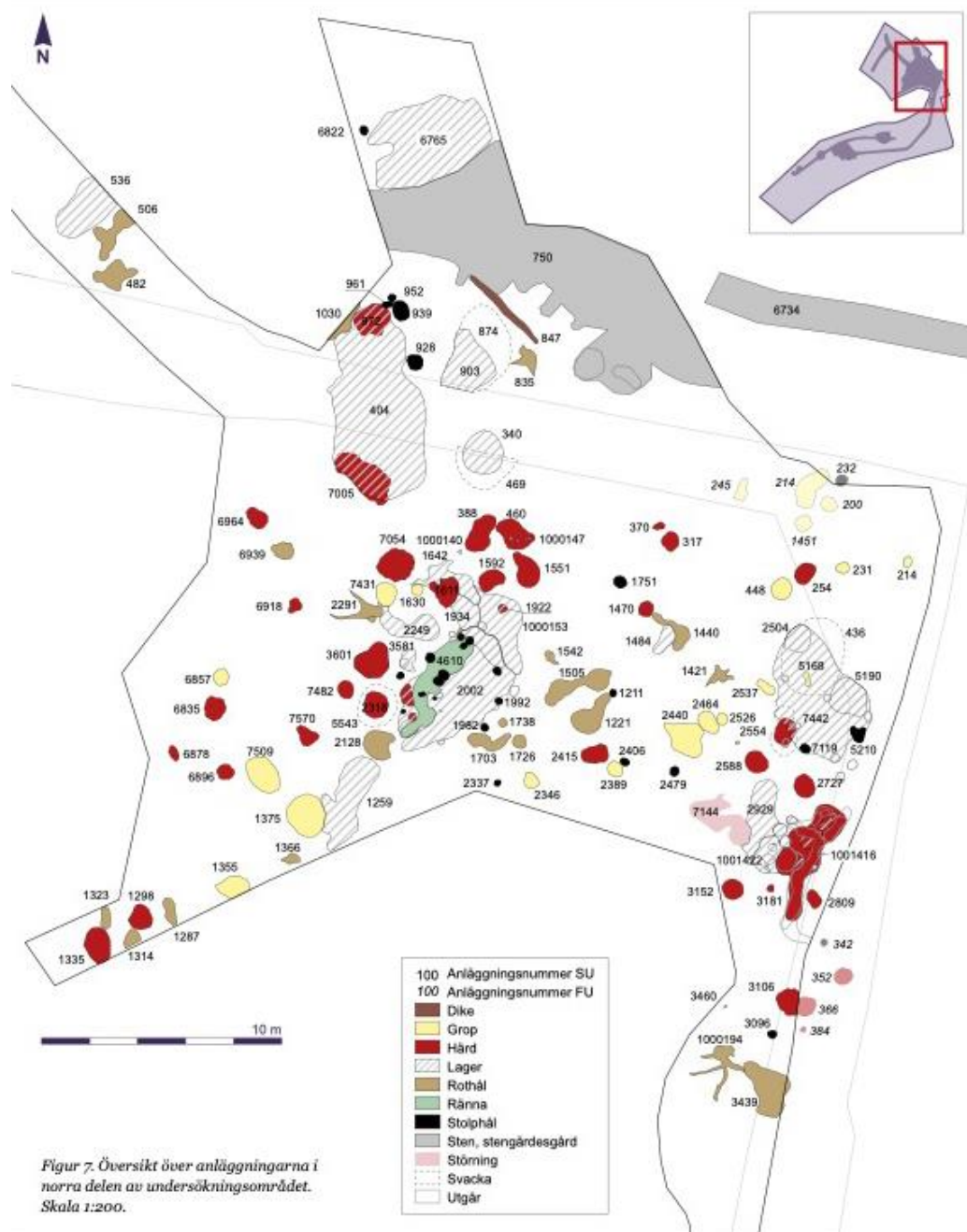
Holm, J., & Thorsberg, K. (2006). *Knutstorp – en plats med gropar. Mesolitiska och senare lämningar*. Närke, Hidinge socken, Knutstorp 1:2 och Sättran 1:1, RAÄ 107. UV Bergslagen. Rapport 2006:21. Arkeologisk undersökning.

Kjällquist, M., Emilsson, A., & Boethius, A. (2014). *Norje Sunnansund. Boplatzlämningar från tidigmesolitikum och järnålder. Särskild arkeologisk undersökning 2011 och arkeologisk förundersökning 2011 och 2012, Ysane socken, Sölvesborgs kommun i Blekinge län*. Bleking Museum Rapport 2014:10.

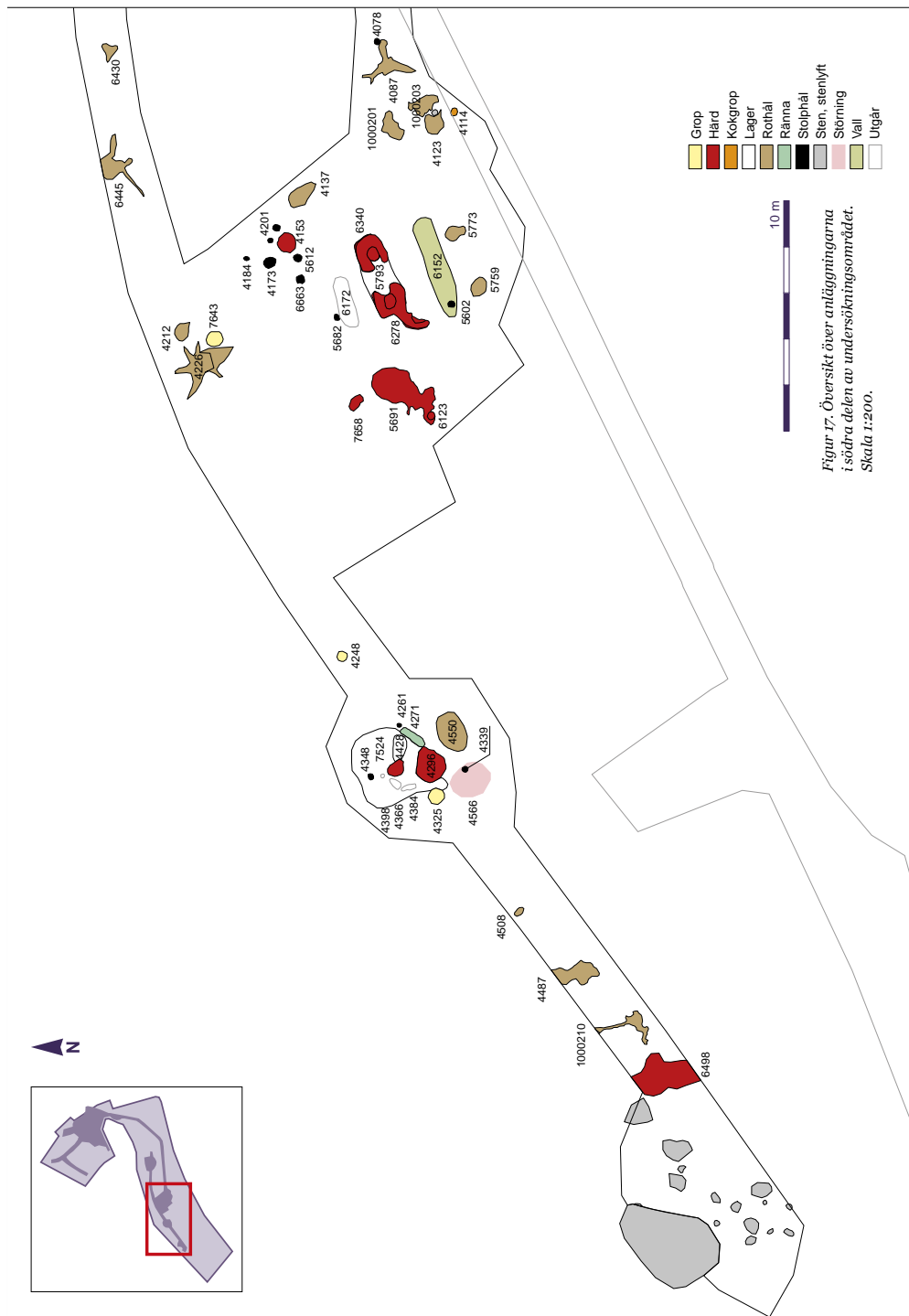
Kjällquist, M., & Friman, B. (2017). *Ljungaviken etapp 2, yta A. Ett överlagrat boplatsoområde från mellanmesolitikum*. Rapport 2017: 99. Arkeologisk undersökning 2016.

- Lindgren-Hertz, L. (1998). Groparna på Pryssgården (s-s). I Borna-Ahlkvist, H., Lindgren-Hertz, L., & Stålbom, U. (1998). *Pryssgården. Från stenålder till medeltid*. Riksantikvarieämbetet. Rapport UV Lidköping 1998:13.
- Malafouris, L. (2016). Material Engagement and the Embodied Mind. (s. 70-88). I Wynn, T. & Coolidge, L. F. (eds.). (2016). *Cognitive Models in Palaeolithic Archaeology*. Oxford: Oxford University Press
- Mansrud, A., & Eymundsson, C. (2016). Socialized Landscapes? Lithic Clusters, Hearths and Relocation Rituals at Middle Mesolithic Sites in Eastern Norway. (s. 27-55). *Fennoscandia archaeologica XXXIII*.
- McAnany, P., & Hodder, I. (2009). Thinking about stratigraphic sequence in social terms. (s. 1-20). *Archaeological Dialogues* 16 (1). CambridgeUniversityPress.
- Murray, K., H., Murray, C., & Fraser, M., S. (2009). *A tale of the unknown unknowns A Mesolithic Pit Alignment and a neolithic timber hall at warren field, Crathes, Aberdeenshire*. Oxford: Oxford Books.
- Noble, G., & Brophy, K. (2014). Construction, process, environment: altering the landscape in Neolithic lowland Scotland. (s.65-77). I Furholt, M., Hinz, M., Mischka, D., Noble, G., & Olausson, D. (eds.). *Landscapes, Histories and Societies in the Northern European Neolithic. Frühe Monumentalität und soziale Differenzierung 4 (Bonn 2014)*. Bonn: Habelt.
- Noble, G., Christie, C., & Philip, E. (2016). Life is the Pits! Ritual, Refuse and Mesolithic–Neolithic Settlement Traditions in North-east Scotland. (s. 171-199). I Brophy, K. (ed.). (2016). *The Neolithic of Mainland Scotland*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Olsen, B. (2003). *Från ting till text. Teoretiska perspektiv i arkeologisk forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Price, T., D. (2015). *Ancient Scandinavia: An Archaeological History from the First Humans to the Vikings*. Oxford: Oxford University Press.
- Renfrew, C. & Bahn, P. (2020). *Archaeology: Theories, methods and practice*. 8. uppl., London: Thames & Hudson.
- Risberg, J. (2006). Kiselmikrofossil i fyra nedgrävningar i RAÄ 107, Hidinge. I Holm, J., & Thorsberg, K. (2006). *Knutstorp – en plats med gropar. Mesolitiska och senare lämningar. Närke, Hidinge socken, Knutstorp 1:2 och Sättran 1:1, RAÄ 107*. UV Bergslagen. Rapport 2006:21. Arkeologisk undersökning.
- Svensson, A. (2023). Personlig kommunikation.

6. Bilagor

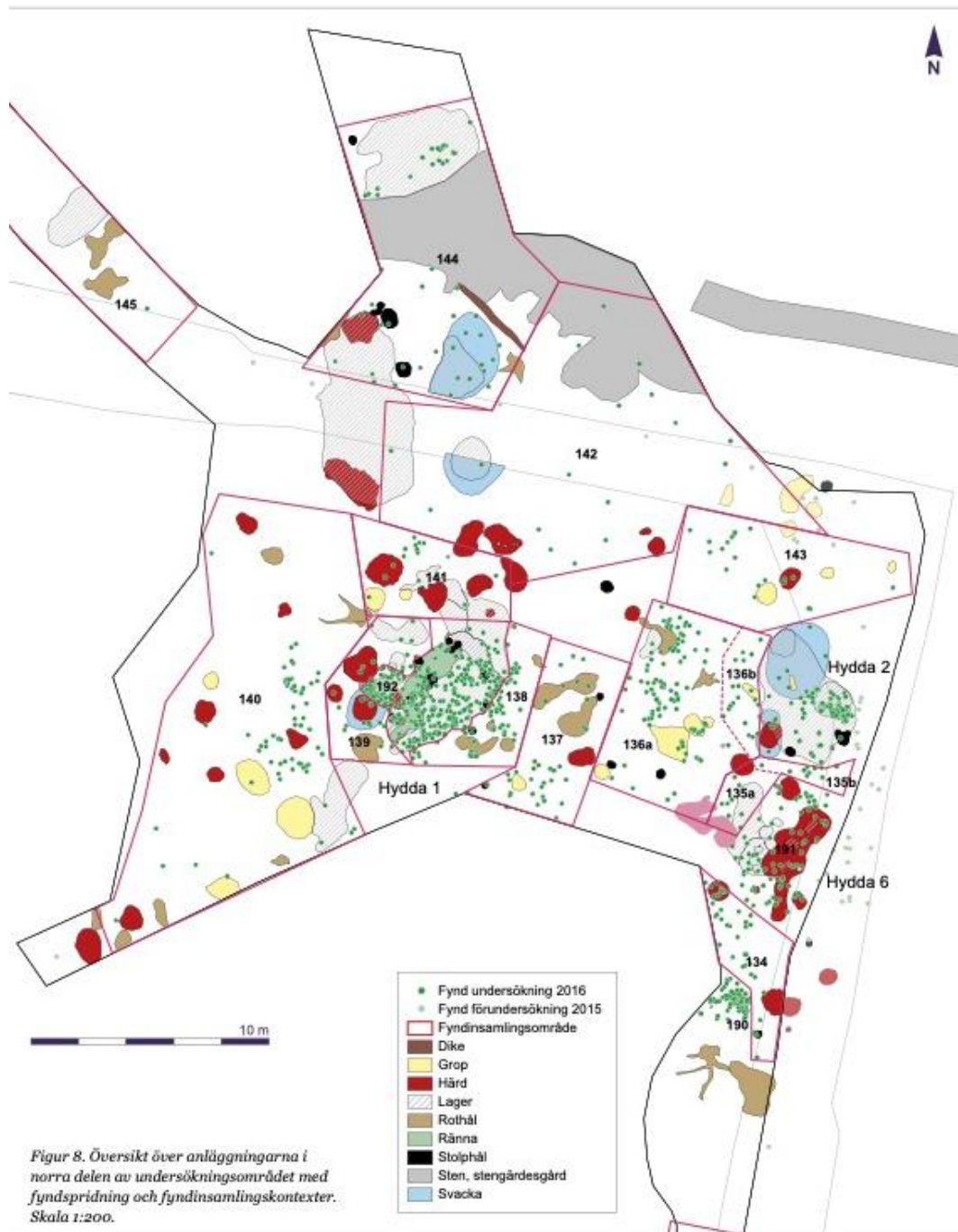

Bilaga 1. Anläggningar på norra delen av boplatzen i Ljungaviken. Källa: Kjällquist & Friman 2017, s. 34.

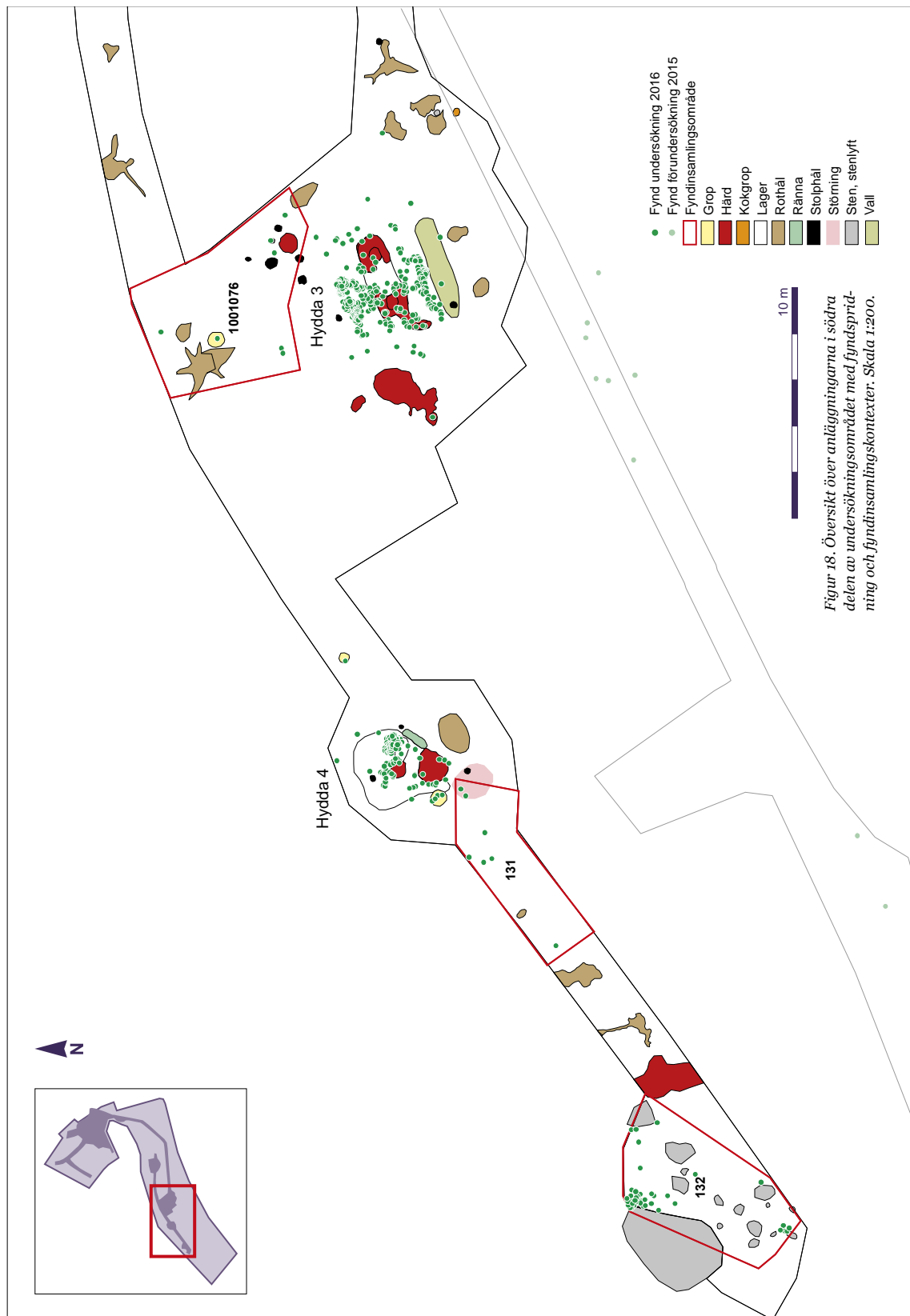
Figur 17. Översikt över anläggningarna i södra delen av undersökningsområdet. Skala 1:200.

Bilaga 2. Anläggningar på nordvästra delen av boplatsen i Ljungaviken. Källa: Kjällquist & Friman 2017, s. 50.

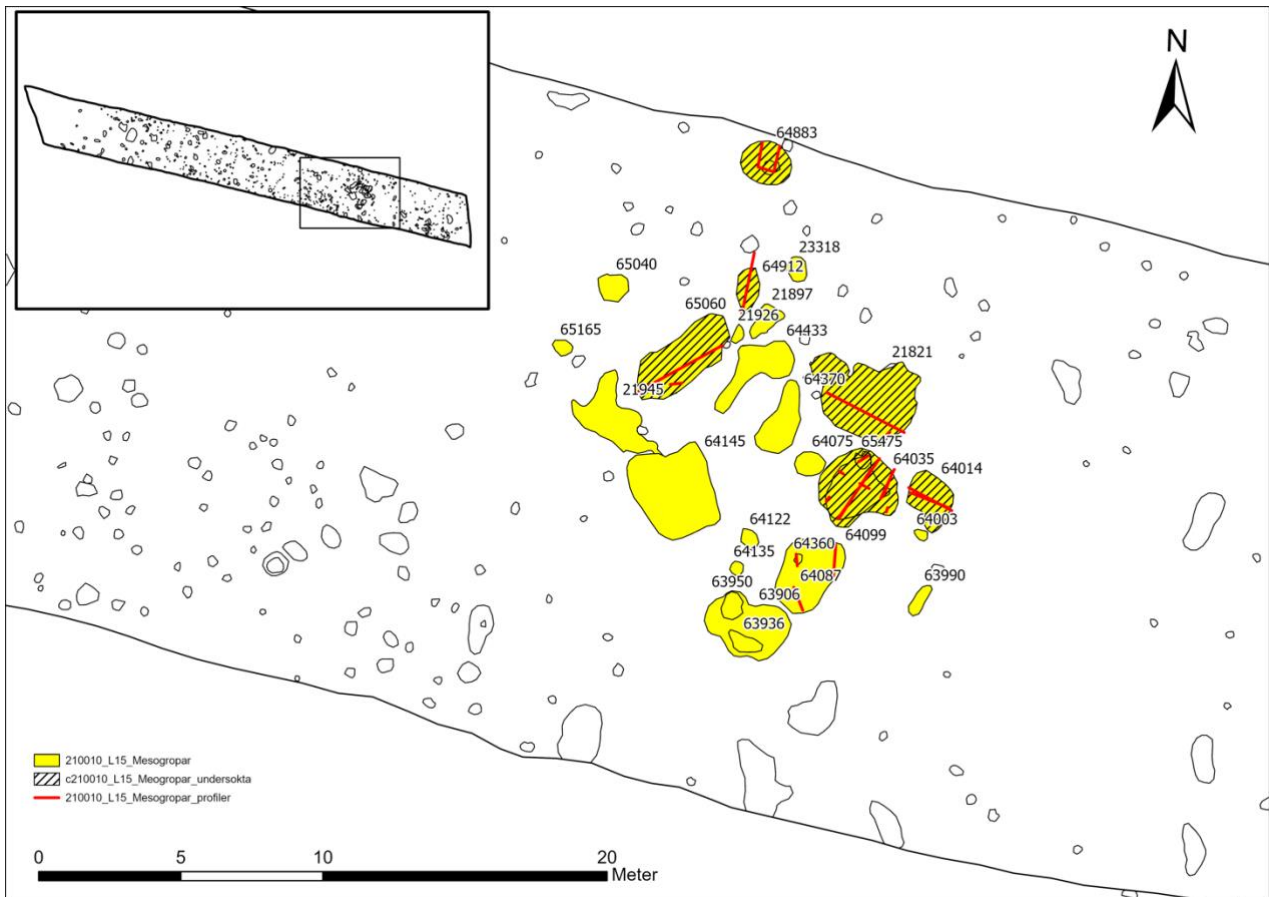

Figur 8. Översikt över anläggningarna i norra delen av undersökningsområdet med fyndspridning och fyndsamlingskontexter. Skala 1:200.

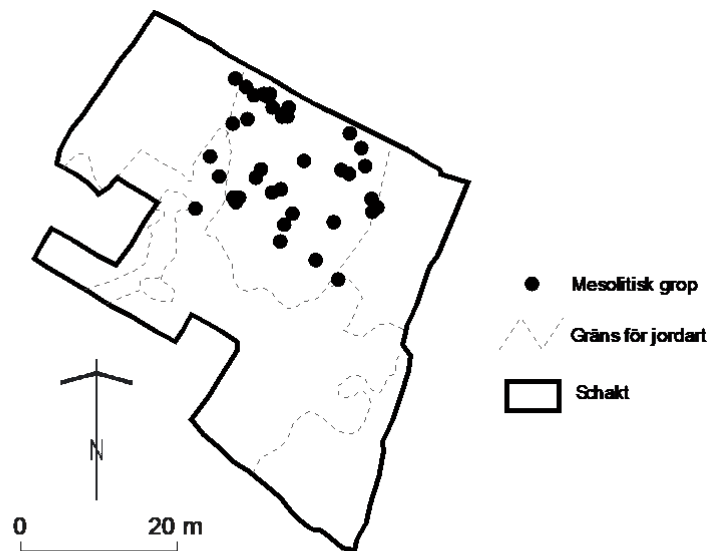
Bilaga 3. Fynd och anläggningar på norra delen av bolatsen i Ljungaviken. Källa: Kjällquist & Friman 2017, s. 35.

Bilaga 4. Fynd och anläggningar på nordvästra delen av boplatsen i Ljungaviken. Källa: Kjällquist & Friman 2017, s. 51.

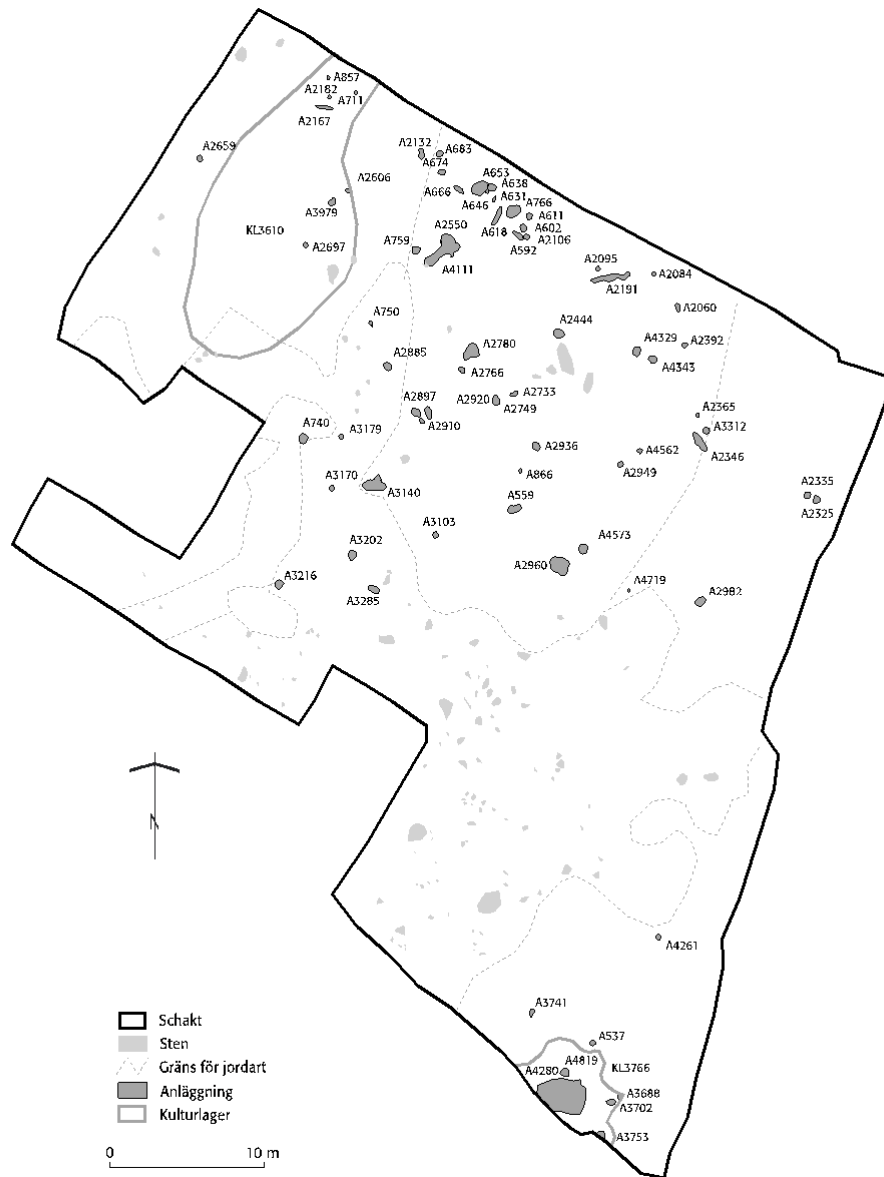

Bilaga 6. De mesolitiska groparna från lokal 15 i Grevie-Rammsjö. Källa: Personlig kommunikation Svensson 2023.

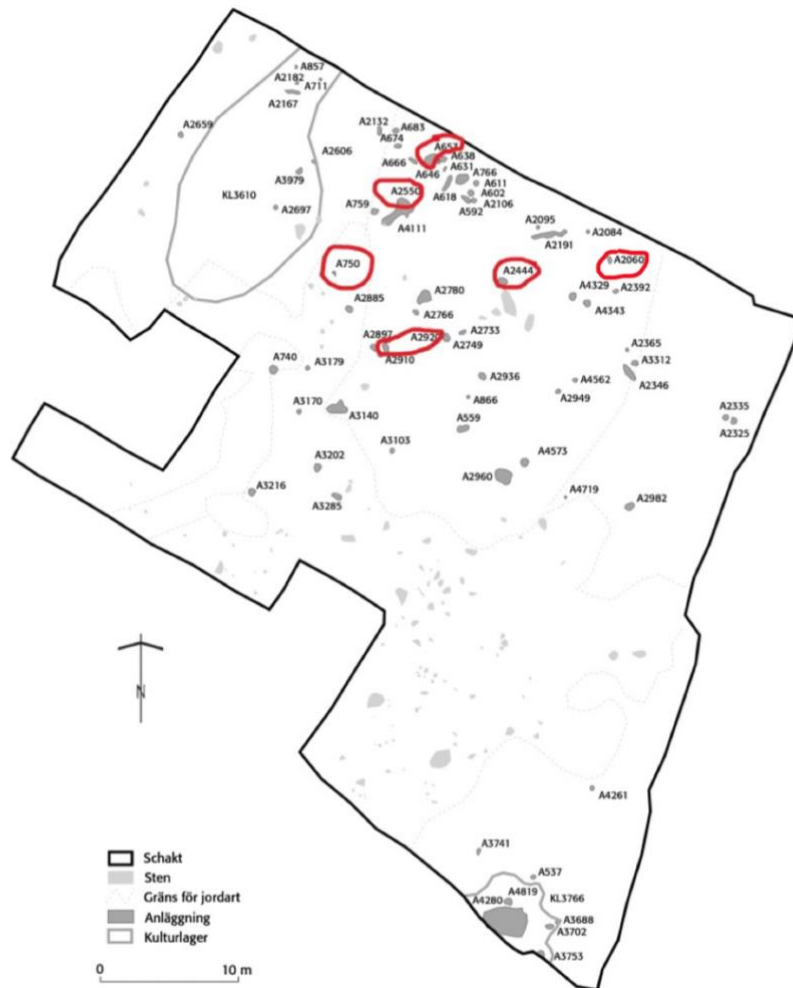

*Fig. 7. Plan över de gropar som mest troligt härstammar från tidigmesolitikum.
Skala 1:1000.*

Bilaga 7. De möjligt mesolitiska groparna från Knutstorp. Källa: Holm & Thorsberg 2006, s. 14.

Bilaga 8. Anläggningar på Knutstorp. Källa: Holm & Thorsberg 2006, s. 41.

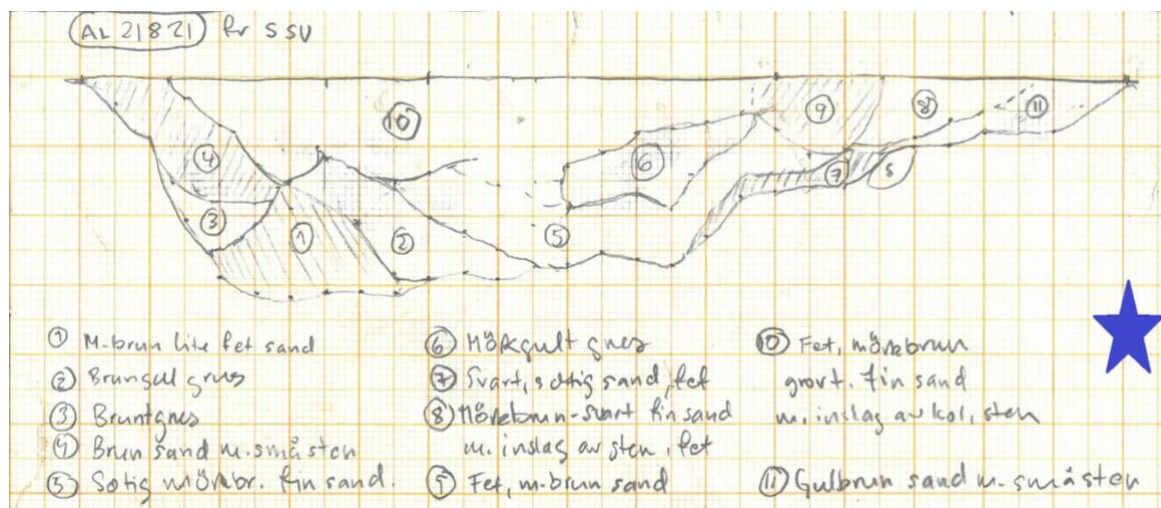
Bilaga 9. De mesolitiskt daterade groparna från Knutstorp utmarkerade. Källa: Holm & Thorsberg 2006, s. 41. Modifierad av författaren.

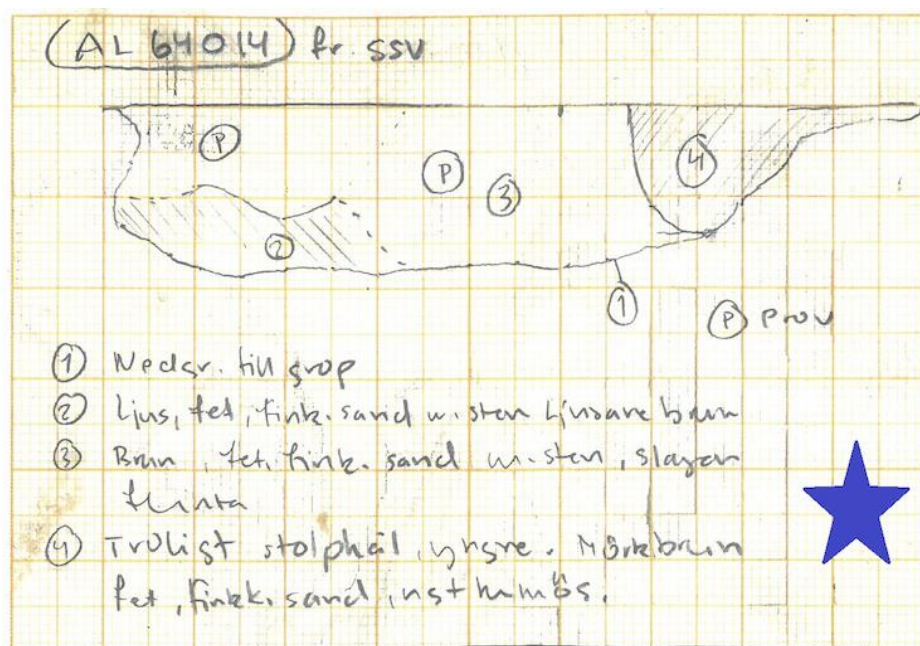
Bilaga 10. Profiler av groparna från Knutstorp. Källa: Holm & Thorsberg 2006, s. 15.

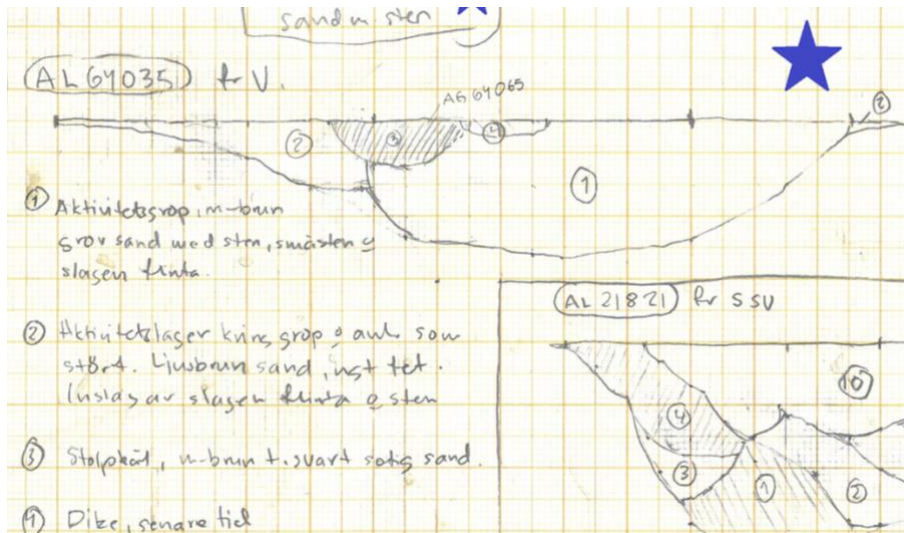
Bilaga 11. Grop A214 (FU) från Ljungaviken. Källa: Friman & Lagerås 2015, s. 21.

Bilaga 12. Profiliriting av A21821 från Grevie-Rammsjö. Källa: Personlig kommunikation Svensson 2023.

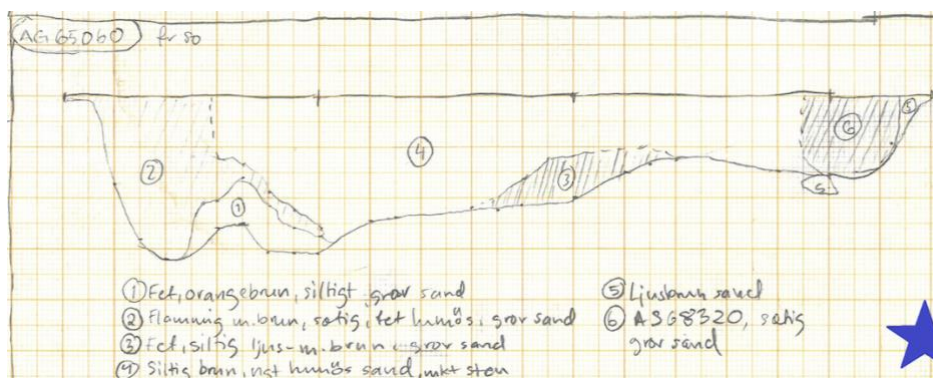
Bilaga 13. Profiliriting av A64014 från Grevie-Rammsjö. Källa: Personlig kommunikation Svensson 2023.

Bilaga 14. Profilirritning av A64035 från Grevie-Rammsjö. Källa: Personlig kommunikation Svensson 2023.

Bilaga 15. Profilirritning av A65475 från Grevie-Rammsjö. Källa: Personlig kommunikation Svensson 2023.

Bilaga 16. Profilirritning av A65060 från Grevie-Rammsjö. Källa: Personlig kommunikation Svensson 2023.

